د افغانستان اسلامی جمهوریت

د افغانستان
ملي پرمختيايي تگلاره

د تگلارې لنډيز

۱۳۸۷ - ۱۳۹۱

د امنیت، واکمنی،
اقتصادي ودې او د بې وزلۍ د کموالي تگلاره

بسم الله الرحمن الرحيم

د افغانستان راتلونکې لپاره زمونږ لرلید

د ۱۴۰۰ هجري لمريز(۲۰۲۰زیږدیز) کال پورې، افغانستان به لاندی لاس ته راوړني ولري:

- د اسلامي اصولو او اساسی قانون پر بنسټ یو دموکراتیک هیواد چې د داخلي سولې او امنیت، د ګاونډیو هېوادونو سره د سوله ایزو او نېکو اړیکو درلودونکی او په نړیوال ډګر کې د درناوي څخه برخمن هېواد،
- زغملرونکي ، یو موټی او کثرت ګرا، اسلامي ارزښتونو او عمومي ګټون، عدالت، او د اتباعو د حقونو برابری لوړو موخو ته ژمن یو ملت،
- د پیاوړي خصوصي سکتور تر لارښونې لاندې د اقتصاد د بازار، ټولنیزې برابري، او د ژوندانه چاپېریال د دوامداره ساتنې پر بنسټ د امېدونو څخه یوه ډکه ټولنه.

د ۱۳۸۷ – ۱۳۹۱کال پورې د افغانستان د ملي پرمختیایی تګلاري موخې (۲۰۰۸/۰۹ – ۲۰۱۲/۱۳ زیږدیز کال)

د افغانستان ملي پرمختیایی تګلاره یو داسې پلان دی چې د زریزی پرمختیایی پر موخو (ام.ډي.جي) باندې ولاړ او په افغانستان کې د بې وزلي د راکمېدو لپاره یو استراتېژیک سند په توګه ترې ګټه اخیستل کېږي. د دې تګلاري د ملاتړ اصول، د افغانستان تړون لیک ارکان او معیارونه تشکیلوي. د افغانستان د ملي پرمختیایی تګلاري ارکانونه او موخې په لاندې ډول دي:

- امنیت: ملی ثبات، د قانون د تطبیق په برخه کې د میکانیزم پیاوړي کول او د هر افغان تبعه د فردي امن تامینولو ته رسېدنه.
- حکومت کول، د قانون ټینګښت او بشری حقونه: د دموکراسي او بشري حقونو د بنسټ پیاوړي کول، د قانون ټینګښت، د عامه خدمتونو ترسره کول او د دولت ځواب وینه.
- اقتصادي او ټولنیزه وده : د بې وزلی کمول، د خصوصي سکتور تر لارښونې لاندې د اقتصاد د بازار له لارې د دوامداره ودې تامینول، د بشري پرمختګ شاخصونو ښه کول او د زریزی پرمختیایی موخو په برخه کې د پام وړ پرمختګ.

بسم الله الرحمن الرحيم

د نن څخه شپږ کاله د مخه د افغانستان خلکو او نړيوالې ټولنې يوبل ته سره لاسونه ورکړل تر څو د نړيوالي ترهګري له منګلو څخه افغانستان و ژغوري او ددغه هېواد د بيا رغونې کار پيل کړي چې د زور زياتي او ترهګري له وېجاړيو څخه بې سر راپورته کړی دی.

د يوې لنډې مودې په ترخ کې مونږ وکولای شول تر څو د نړيوالي ټولنې په مرسته په افغانستان کښي داسې اساسي قانون جوړ کړو چې د ولسواکي د ارزښتونو، د بيان آزادي او د ښځو لپاره د برابرو حقونو ملاتړ وکړي. د افغان ملت د لومړي ځل لپاره د ولسمشر د ټاکلو لپاره په ټاکنو کې ګډون وکړ او دغه راز د ملي شورا غړي يې هم وټاکل، تر اوسه پورې نږدې پنځه ميليونه کډوال خپلو کورونو ته راستانه شوي دي چې دا د تاريخ په اوږدو کی خپل ټاټوبي ته د راستنېدونکو تر ټوله لويه شمېره ده.

په زرګونو ښونځی ودانې او تر شپږ ميليونو څخه ډير هلکان او نجونې په ښونځيو کې شامل شول، چې دا د افغانستان په تاريخ کې په ښونځيو کې د شموليت تر ټولو لويه شمېره ښيي. د روغتيا په سل ګونه کلينيکونه جوړ شول او روغتيايي لومړني خدماتو د پوښښ کچه چې شپږ کاله د مخه په سلو کې نهه وه اوس مهال په سلو کې ۸۵ ته لوړه شوې ده. د تشخيصيه او درملنې خدماتو ته لاس رسی چې په ۱۳۸۱ کال کې تقريباً هيڅ شتون نه درلود دادي اوس په سلو کې تر ۴۰ څخه لوړ شوی دی. مونږ تر اوسه پورې ۱۲۲۰۰ سړک بيا جوړ کړی چې دا کار د خلکو د عوايدو او د هغوی د ژوندانه د ښه کېدو سبب ګرځېدلی. د لارو د شبکو او د مواصلاتو د زېربناوو په بشپړ کېدو سره، افغانستان به د سيمی د هېوادونو ترمنځ د اقتصادي ارتباطي پله د جوړېدو له ښه موقعيت څخه برخمن کړي .

دا لاس ته راوړنې د نړيوالې ټولنې له رغنده مرستې او د افغانستان د خلکو د پياوړی هوډ پرته ناشوني وي. زه غواړم يوه ټکي ته اشاره وکړم او هغه دا چې دا لاس ته راوړنې نه بايد مونږ د هغو سترو مسؤليتونو څخه چې په مخکې يې لرو غا فل کړي. لا تر اوسه ترهګري اونشه يې توکو افغانستان او سيمه اغزيزمنه کړې او زمونږ د پرمختيايي کارونو خند ګرځي. لا تر اوسه هم د يو شمېر دولتي کارکونکو د ځينو ناسمو کارونو او د مرستو رسولو د نا هم غږه او نا اغېزمنو مېکانيزمونو په اړه د ځينو لاملونو له کبله، زموږ پرمختګ دعامه بې باوری تر اغېزې لاندې قرار لري. د مرکزي حکومت او ځايي ادارو پياوړتيا او د مقننه قوې بيا رغونه هم زمونږ د ستونزمنو دندو څخه ګڼل کېږي.

زه خوښ يم چې ددې ننګونو سره مبارزې لپاره د افغانستان ملی پرمختيايي تګلاره تاسو ته در پيژنم. دا تګلاره د نه ستومانه کېدونکو کلونو د زيار او په ټول هېواد کې د هر اړخيزه مشورو ثمره ده. دغه تګلاره د باور وړ يو سند په توګه چې پخپله افغانانو پخپل کوښښ سره طرح او هغه يې په ټولو بشري برخو کې د افغانستان د پرمختيا لپاره تيارکړي، د بې وزلی د راکمولو د يوه ملي سند په توګه هم ګڼل کېږي. زه ډاډ لرم چې د افغانستان ملی پرمختيايي تګلاره به زمونږ سره د افغانستان تړون ليک کې د يادشوو معيارونو او د زريزی پرمختيايي موخو ته در سېدوو په لاره کې مرسته وکړي. همداشانې،د اچې موږ د بهرنيو مرستو پورې د تړاو د راکمېدو او د پايښت وړ اقتصاد د ودې د زياتوالي په لوري حرکت کوو، زه دا سند اوږد مهاله تمه شوو موخو ته د رسېدو په لاره کې د فعاليتونو د افغاني کولو لپاره يو لارښود ګڼم.

زه د نړيوالي ټولنې څخه د دوی د ګټورو مرستو له امله مننه کوم، د دې تګلاري له لارې چې افغانان يې خاوندان دي، د ټولو همکارانو څخه هيله کوم ترڅو زمونږ له ملي پرمختيايي کوښښونو څخه بشپړ ملاتړ وکړي. زه پدې کار کې دافغانستان د ټولو وګړو ګډون ته سترګې په لار يم او د افغاني ټولنې ټولو همکارانو او نړيوالې ټولنې چې د دې تګلاري په جوړولو کې يې نه ستومانيدونکی زيار ګاللی، قدرداني کوم. په پای کې، زه ددې سند په تيارولو کې د افغانستان د ملی پرمختيايي تګلاري د دارالانشاء نظارت کمېټې د غړو له همکاری څخه د زړه د کومي مننه کوم.

حامد کرزی

د افغانستان د اسلامی جمهوريت ولسمشر

بسم الله الرحمن الرحيم

خوښ یم چې د افغانستان ملی پرمختیایی تګلاره چې د نېکمرغه او باثبات افغانستان د جوړولو په لاره کې د دخصوصي سکتور تر لاربښوونې لاندې د بې وزلی د راکمولو په اړه د افغانستان د اسلامي جمهوریت ژمنې په ګوته کوي، وړاندې کوم. د افغانستان د ملی پرمختیایی تګلارې د دارالانشاء نظارت کمېټه د دولت له لوري و ګمارل شوه تر څو د زریزی پرمختیایی موخو پر بنسټ یوه ملي تګلاره تیاره کړي چې د هغه ملکیت د افغانانو سره وي او د بې وزلي د راکمېدو د تګلارې یو سند اړین شرایط ولري.د دې تګلارې د تیارولو د بهیر څخه د طرح ،بحث او څارنې لپاره د نظارت کمېټې په منظمه توګه یوشمېر غونډې تر سره کړې، چې داسې موضوعګانې لکه د اړتیاوو پېژندنه، د خلکو د شکایتونو اورېدنه او د سرچینو په بېلولو کې د لومړیتوبونو او د اړینو کړنو په ګوته کول ددې غونډو په اجنداو کې ځای درلود. د افغاني کولو او افغاني ملکیت په اړه، د نظارت کمېټې هم په ملي اوهم په ولایتي کچو هراړخیزي او پراخي مشورې تر سره کړې.

پرله پسې مالي ملاتړ او دوامداره څارنه او ارزونه، د افغانستان ملی پرمختیایی تګلارې د تطبیق په ترڅ کې په رامنځ ته کېدونکو احتمالي ننګونو باندې د برلاسي غوره عنصرونه ګڼل کېږي. د افغانستان د خلکو غوښتنې ډېرې لوړې دي. خو موږ لا تراوسه هم د مالي سرچینو د کموالي سره مخامخ یو. په ۱۳۸۰(۲۰۰۱ مېلادي)کال کې موږ ډېرو بریالیتوبونو ته رسېدلي یو. سره ددې، نور کارونه هم باید تر سره شي تر څو د افغانستان ټرون لیک موخې د عمل جامه واغوندي. دا کاردډې غوښتونکی دی ترڅو دنړیوالې ټولنې په مرسته د افغانستان دولت د لید لوري او د افغانستان د ملي تګلارې موخو ته درسېدو په لاره کې غوڅ او ستراتېژیک ګامونه اوچت کړي او بشپړه ژمنتیا ولري.

موږ دې ته سترګې په لار یو ترڅو د دولتي همکارانو، د مدني ټولنې د استازو، د قومونو مخورو، دیني پوهانو، خصوصي سکتور، نړیوالې ټولنې او په ټولیزه توګه ټول افغانان، د افغانستان ملی پرمختیایی تګلاره تطبیق کړي، څکه دا کار د افغانستان هوکړې د معیارونو په تطبیق او د زریزی پرمختیایي موخو (ام. دی.جی) په لاس ته راوړلو کې مرسته وکړي.

داکتر رنگین دادفر سپنتا
وزیر امور خارجه

احمد ضیأ مسعود
معاون اول

پروفیسور محمد اسحاق نادری
مشاور ارشد رئیس جمهور در امور اقتصادی و
رئیس دارالانشای استراتیژی انکشاف ملی افغانستان و بورد
مشترک نظارت و انسجام

داکتر محمد امین فرهنگ
وزیر تجارت و صنایع

سرور دانش
وزیر عدلیه

داکتر انورالحق احدی
وزیر مالیه

حنیف اتمر
وزیر معارف

داکتر زلمی رسول
مشاور امنیت ملی

داکتر جلیل شمس
وزیر اقتصادی

بسم الله الرحمن الرحيم

ستاينليک

د افغانستان د ملي پرمختيايي د تګلارې تيارول د يو شمېر افرادو او سازمانونو د صادقانه همکارۍ پرته، شونې نه وه. دا تګلاره د نظارت کمېټې تر لارښوونې لاندې چې د افغانستان د ولسمشر جلالتمآب حامد کرزي له خوا ټاکل شوې وه او د ښاغلي پروفېسور اسحق نادري په اقتصادي چارو کې د ولسمشر د مشر سلاکار تر رياست لاندې يې فعاليت کاوه، بشپړه شوه. ددې کمېټې غړي عبارت وو له : جلالتمآب داکتر رنګين دادفر سپنتا د بهرنيو چارو وزير، جلالتمآب انورالحق احدی د ماليې وزير، جلالتمآب جليل شمس د اقتصاد وزير، جلالتمآب سرور دانش د عدليې وزير، جلالتمآب حنيف اتمر د ښوونې وزير، جلالتمآب محمد امين فرهنګ د سوداګرۍ وزير، او جلالتمآب زلمی رسول د ملي امنيت سلاکار.

غواړم د جلالتمآب احمد ضيا مسعود، د ولسمشر د لومړي مرستيال او د اقتصادي شورا له رييس څخه مننه وکړم.همدارنګه، غواړم د درناوي او منښې خپل مراتب جلالتمآب هدايت امين ارسلا ، وزير مشاور او جلالتمآب وحيدالله شهراني د مالی وزارت مالي مرستيال او د ماليې وزارت ټيم ته وړاندې کړم. زه د سترې محکمې، ملي شورا، وزارتونو او دولتي ادارو، دولايتي مقاماتو، په بهر کې د افغانستان د هستوګنو سفيرانو، ملي کمېسيونونو، د ولسمشري دفتر، د مدني ټولنې سازمانونو او نړيوالې ټولنې څخه هم مننه وکړم.

پدې ترتيب سره، د درناوی او منښې خپل مراتب جلالتمآبو وزيرانو، د وزارتونو مرستيالانو او همدارنګه د افغانستان د ملي پرمختيايي تګلارې د دارالانشاء سره د وزارتونو ارتباطي استازو، پوهانو، روحانيونو، د قوم مشرانو، د مدني ټولنې سازمانونو مسؤلينو، په افغانستان کې د نړيوالې ټولنې استازو او سفيرانو، او په ټوليزه توګه د افغانستان ټول ملت څرګندوم . په ولايتي مشورو کې ملی او نړيوالو ادارو فعاله ونډه درلوده، چې د هغوی همکاري، نظريې او وړانديزونو د سکتوري تګلارو په بډاينه او ددې تګلارې په پلي کولو تضمين کوي. همدا راز د کليو د بيا رغونې اوپرمختيا وزارت څخه ولايتي مشورو په اړوند د دوی اغېزمنې مرستې له امله مننه کوم. په همدا ډول، د ولسمشر له سلا کارانو هر يو داود صبا او نورالدين دلاوري، او ورسره جخت د محمود صيقل څخه د دوی له جوړوونکو نظريو له امله مننه کوم. ځای لري ترڅو د هغو واليانو او کارکوونکو څخه مننه وکړم چې د افغانستان د ملی تګلارې له کارکوونکو سره يي هراړخيزې مرستې کړی دې.

په ځانګړې توګه، د وحيدالله ويسي د افغانستان د ملی پرمختيايي د تګلارې جوړېدو د بهير او بې وزلې د کمولو د تګلارې سند له مسؤل، او د هغوی له ټيم څخه چې له ځوانو افغانو ماهرانو څخه جوړدی او د افغانستان د ملی پرمختيايي تګلارې د لومړنې سند په بشپړتيا، د افغانستان ترون ليک او د افغانستان د ملي پرمختيايي بشپړې تګلارې، د کورنيو او بهرنيو همکارانود مشورو په تامين کې يې نه ستومانه کېدونکې زيار ګاللی، يوه نړۍ مننه کوم. دا ټيم دلاندنيو کسانو څخه جوړ شوی: سکتوري همغږی کوونکي، هر يو راحت الله نعيم، فرزانه رشيد رحيمي، محمد شاکر مجيدي، عطاالله عاصم، محمد اسمعيل رحيمي، زلمی علاوالدين، هدايت الله اشرفي، شکريه کاظمي، سيف الرحمن احمدزی؛ او د ولايتي مشورو د برخې څخه هر يو محمد يوسف غزنوي، محمد فهيم مهري، شهنشاه شېرزی، حکمت الله لطيفي، سيد احمد روحاني، او محمد عثمان فهيم او همدارنګه ددې بهير د نورو غوره همکارانو څخه چې عبارت دي له ملک شرف، نعيم همدرد، محمد سليم الکوزی، مير احمد طيب واعظي، سيدشاه امين زي، خوږه کاکړ او محمد کاظم. همدا راز، د څارني او همغږي د ګډ بورد د دارالانشاء په استازيتوب له نعمت الله بېژن څخه د دوی د همکاری له امله مننه کوم. پدې ترڅ کې د بهرنيوسلاکارانو : زلاتکو هورتيک، پاؤل او برائين، جم رابرتسن، بارنی روبين، پيتر مدل بروک، ريچارد پانزيو، انيتا نيرودی، شکتی سينها، آشوک نيګام، کريستوفر الکساندر او اميره حق څخه هم مننه کوم چې زموږ سره يي پدې هلو ځلو کې مرسته کړې ده.

په پای کې، د ټولو هغوکسانو څخه چې د افغانستان دملي پرمختيايي دلومړۍ تګلارې – چې زموږ د هېواد په تاريخ کې يو بې ساری سند او د اقتصادي ودې او بې وزلي دراکمولو په لاره کې د ملی ژمنې حيثيت لري، په جوړولو کې يې زيار ګاللی، مننه کوم.

اديب فرهادی

د افغانستان د ملي پرمختيايي تګلارې او

د څارني او همغږي د ګډ بورد د دارالانشاء رئيس

لړلیک

أ. **سریزه ۱**

ب. **د ۱۳۸۰ کال د لیندۍ (۲۰۰۱ زیږدیزکال) څخه را پدېخوا زمونږ لاس ته راوړنې ۱**

ج. **اوسنی وضع او ننګونې ۲**

د. **د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري جوړول ۳**

ه. **د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري موخې ۴**

لومړی رکن: امنیت ۴

دویم رکن :حکومت کول، د قانون واکمني او بشری حقونه ۸

اوږد مهاله موخه: د دموکراتیکو بهیرونو، بشري حقونو او د قانون د واکمنۍ پیاوړتیا د عامه خدمتونو وړاندې کول او د دولت حساب ورکونه. ۸

دریم رکن: ټولنیز او اقتصادي پرمختګ ۱۱

اوږد مهاله موخه: د خصوصی سکتور تر لارښوونې لاندې د اقتصاد د بازار په ترڅ کې د بې وزلي کمېدل، پوله پسې او دوامداره پرمختګ ، د بشری پرمختګ د شاخصونو ښه کېدل، او د زریزی پرمختیایي موخو (ام.ډي.جي) ته درسېدو په لاره کې د کتنې وړ پرمختګ ۱۱

ګډې مسألې ۱۸

د نشه یي توکو سره مبارزه ۱۸

د دولت د کارکوونکو لپاره د پوره تنخواه او امتیازاتو په پام کې نیول. ۱۹

د ظرفیتونو لوړول ۲۰

د ټولنیزو حقونو برابري (جندر) ۲۰

د ژوندانه چاپېریال: ۲۰

سیمه ایزی همکاري ۲۰

و. **د لوی اقتصاد چوکاټ ۲۱**

ز. **د افغانستان د ملی پرمختیایی تګلاري په تمویل کې ونډه اخیستنه ۲۳**

د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري د سکټورونو د بیې ټاکل او لومړیتوب ورکونه ۲۴

د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري د پلي کولو لپاره تمه شوي مرستي ۲۴

ح. **د مرستو اغیزمنتیا ۲۴**

ط. **د پلي کولو چوکاټ ۲۵**

ي. **څارنه، ارزونه او ریپوټ ورکونه ۲۶**

ک. **پایلي ۲۷**

د تګلاري لنډيز

## أ.	سريزه

د افغانستان په تاريخ کې نوې پاڼه د ۱۳۸۰ هجري لمريز کال په مني (د ۲۰۰۱ کال پای) کې پداسې حال کې واړول شوه چې دهغه دولت او خلک د نړې په معاصر تاريخ کې بې ساری ورانې او وېجاړې زغملې وې. د هېواد په فزيکي ، نهادي، بشری او ټولنيزه پانګه باندې د دې ورانو وېجاړو پراخه کچې، د افغانستان او د هغه نړيوالو همکارانو په اوږو ستر تاريخي مسؤليت کېښود. دا مسؤليت عبارت وو له : د يو اسلامی کثرت ګرا حکومت جوړول چې د قانون ټينګښت ته ژمن وي او پکې ټول افغانان د سوله ايز او درناوی ژوند کولو فرصت ولري؛ د خپلو بالقوه اقتصادي ظرفيتونو څخه ګټه پورته کړي؛ عامه خدماتو ته لاس رسی ولري؛ او د دې هېواد د وګړو په توګه د برابرو حقونو درلودونکي وي.

شپږنيم کاله وروسته، د کتنې وړ لاس ته راوړنو او سربښندنو سره سره، موږ لا تر اوسه هم دې موخو ته نه يو رسېدلي. هم موږ او هم زمو نړيوال همکاران، د شته خنډونو او پر هغه باندې د برلاسه کېدو لپاره د وخت مسله يي ، سمه نه وه توله کړی. نا امنی ، بې وزلي، فساد، او په زياتېدونکې توګه د نشه يي توکو د صنعت پراختيا، ددې امر څرګندوی دي چې د ماهيت له مخې د افغانستان په وړاندې د پرتو ننګونو په پراخوالي او حجم کې بدلون ندی رامنځ ته شوی. ، که څېرې د افغانستان د خلکو د فرهنګ او د سرچينو د کموالي په نظر کې نيولو سره د پرمختيا، امنيت، او سياسی تګلارو ترمنځ انډول په پام کې ونه نيول شي بيا به هم د افغانستان خلک په بشپړه توګه د خپل بشری پوتنسيال د پکارولو په برخه کې کمزوری پاته شي. د وسايلو، مهارتونو او د هغو څخه د دولت او نړيوالي ټولنې د اړين سياسی ملاتړ په شته والی سره – افغانان کولای شی پخپله د پراخه او هر اړخيزه بيا جوړونې او په هېواد کې د دوامداره سولې د تامين، کليدي او غوره نقشي په غاړه واخلي.

دافغانستان ملي پرمختيايي تګلاره، په هېواد کې په شته ننګونو باندې د برلاسی او د خلکو د تمو د ښه کيدو او پلي کولو په موخه، له دوو کلونو څخه را پدېخوا د پراخو ملی او ولايتی مشورو په مرسته جوړه شوې ده. وده او پرمختيا ته د رسېدو لپاره د افغانستان د ملي پرمختيا تګلاره داسې يو لارښود دی چې د هغو عرصو په برخه کې کومې چې د زريزی پرمختيايي موخو پر بنسټ د بېوزلي د راکمېدو په موخه د هېواد دملي تګلاري په تو ګه برابره شوېده، ترې ګټه اخيستل کېږي. په بريالیتوب سره ددې تګلاري د پلي کولو بنسټيز عنصر، د غوره ملي ظرفيتونو لکه: معارف، انرژي، کرهڼه او اوبه لګول او همدارنګه د پخلاينې، عدالت او بديل معشيت په برخو کې د پانګې اچول دي. د افغانستان د ملي پرمختيا تګلاره، سربېره پردې چې د افغانستان دولت او نړيوالي ټولنې ترمنځ د تړون د موخو د بشپړ کېدو لپاره د لګښتونو يوه حساب شوې تګلاره ده، د پرمختيا د بهير او د ثبات راوستلو په لور د خوځښت، پرله پسی ودې او بشري پرمختيا او د اوږدمهاله افغان کېدنې څخه د تمه کېدونکو موخو د عملي کېدو، يوه طرح هم ګڼل کېږي. د افغانستان د تړون ليک بشپړ عملي کېدل يعنې دسولې راوستل، ټوليزې او سمې ادارې رامنځ ته کول، د ټولنيزې او اقتصادي دوامداره ودې تامينول، دا چې د هغو مثبت او محسوس اثرات د افغانانو پر ژوند اغېزه ولري ددې غوښتونکې ده ترڅو د زورزياتي او کړاو د لس ګونو کلونو څخه وروسته د ناکامي څخه په وېره باندې غلبه حاصله شي. اوس مهال له بريالیتوب څخه پرته د بل هېڅ يو بديل په هکله بايد فکر ونه شي.

## ب.	د ۱۳۸۰ کال د ليندۍ (۲۰۰۱ زيږديز کال) څخه را پدېخوا زمونږ لاس ته راوړنې

د بن پرېکړه چې د ۱۳۸۰ هجري لمريز کال د ليندې د مياشتې (د ۲۰۰۱ زيږديز کال د دسمبر ۵) لاس ليک شوه، په افغانستان کې د يو دموکراتيک حکومت د جوړېدو په لوري يې نوی پړاو پرانيست د بن له کنفرانس څخه وروسته ډېر ژر يوه لنډ مهال اداره رامنځ ته شوه او له هغه وروسته، د بېړنۍ لويې جرګې د جوړېدو له لارې– د لس ګونو کلونو وروسته د لومړي ځل لپاره پدې جرګه کې د افغانستان د خلکو رښتيني استازو ګډون وکړ – منځ مهاله اداره جوړه شوه. په ۱۳۸۳ کال (۲۰۰۴زيږديز کال) کې، له دريو لسيزو وروسته، د لومړي ځل لپاره، افغانستان وکولای شول چې د پرمختګ او سياسي سيستم لپاره د يو بنسټ په توګه يو اساسي قانون ولري. د آزادو او عادلانه ټاکنو دری پړاوونه سرته ورسېدل. زموږ هېواد افغانستان، اوس مهال يو داسې ولسمشر لري چې په دموکراتيکه توګه ټاکل شويدی، همدارنګه، د ټاکل شوی ملي شورا او

ولایتي شوراګانو درلودونکی دی. په سلو کې ۷۶ په شرایطو برابر رای ورکوونکو د ولسمشري په ټاکنو کې ګډون وکړ. همدا اوس د ملي شورا د غړو په سلو کې ۲۷ ښځې دي.

د سیاسي پرمختګونو ترڅنګ، د ۱۳۸۰ کال څخه راپدېخوا نور پرمختګونه، دا ډول دي : په لومړنيو او منځنيو ښوونځيو کې د شپږ میلیون ماشومان شمولیت، چې د هغو په سلو کې ۳۵ نجونې دي؛ د روغتیایي لومړنیو خدماتو اوس مهال د هېواد په سلو کې ۸۵ تر پوښښ لاندې نیسي او په سلو کې ۸۰ د افغانستان خلک د واکسیناسیون د خدماتو څخه برخمن شویدي؛ تر پنځه میلیونو څخه ډیرشمیر کډوال هېواد ته راستانه شویدي؛ د ۱۲۲۰۰ کیلومترو په شمول حلقوی سرک بیا رغول شویدی؛ تر ۶۳۰۰۰ څخه ډیر وسله وال کسان ملکي کولو د بهیر سره یوځای شوي دي؛ د ملي اردو او ملي پولیسو ټاکل شوی شمېره د بشپړېدو په حال کې ده؛ د دولت اقتصادي نهادونه او خیریه ټولنیز نهادونه، بیا جوړ شویدي چې د ارزښت وړ لومړني خدمات وړاندې کوي؛ د پیسو واحد او د محاسباتو واحد ملي سیستم رامنځ ته شوی؛ د لوی اقتصاد ثبات، مالي نظام، د پیسواحتیاطي سیاستونه، د انفلاسیون ټیټه کچه، اړونده عامه مالي اداره جوړه شوې ده؛ د مخابراتو شبکې او سوداګریزه بانکداري چې د خصوصي سکتور له خوا پر مخ وړل کېږي، په بشپړه توګه پرمخ وړل کېږي.

د بن د تړون د بریالیتوب د پلي کولو څخه وروسته، د افغانستان دولت او نړیواله ټولنه، د افغانستان تړون لیک طرح کړ، چې دا تړون لیک په ۱۳۸۴(۲۰۰۶ زیږدیز) د انګلستان هېواد په لندن ښار کې لاس لیک شو. د بن تړون په پایله دولتی نهادونه بیا ورغول شول او د افغانستان د تړون لیک موخه، د دې نهادونو فعال کول دي. دې موخې ته د رسېدو لپاره، د افغانستان تړون لیک د دولت هر اړخیزې جوړونې څخه د ملاتړ لپاره یو شمېر لوړې موخې په ګوته کړې چې د امنیت، حکومتداري ، ټولنیز او اقتصادي پرمختګ سره یو ځای د نشه یی توکو سره مبارزه او سیمه ایزه همکاري هم پکې شامل دي. د افغانستان دولت د خپلو مسؤلیتونو د پرځای کولو لپاره،چې د افغانستان تړون لیک په وړاندې یی لري، د افغانستان د ملي پرمختیایی تګلاري لومړنی سند جزو او وړاندې کړ، چې هغه سند اوس د افغانستان د ملي پرمختیایی تګلاري ته لوړ شوی دی.

ج. اوسنی وضع او ننګونې

تر اوسه پورې د نړۍ د ملتونو څخه هېڅ یو د داسې ننګونو سره چې افغانستان په وړاندې پرتې دي، ندي مخامخ شوی. زموږهېواد د لس ګونو کلونو جګړې په ورانیو بدل کړی او دهغه بشري، نهادی او فزیکي زېربنا یا داچې په بشپړه وران شوی یا هم ډېره زیانمنه شویده، په اوس وخت کې، افغانستان د پراخه بې وزلي سره لاس او ګرېوان دې او د هغه مالی سرچینې ډېرې کمې دي، چې دا کار د خدماتو د وړاندې کولو خنډ ګرځېدلی؛ د بنسټ پالو، د ترهګرو او مجرمانو د فعالیت له امله نا امني ورځ په ورځ زیاتېږي؛ په حکومت کولو کې کمزورې او اداري فساد شتون لري؛ د خصوصي سکتور د پرمختګ لپاره اړینه زمینه نشته؛ د نشه یی توکو مخ په زیاتېدونکی صنعت له ځانه ناوړه اغېزه پرې اېښې ده؛ او په عامه او خصوصي سکتورونو کې د غوره بشري ظر فیتونو کموالي شته. د هېواد د بیا جوړونې اړونده ستونزو باندې بریالیتوب داسې چې وکولای شي د دوامدار اقتصادي ودې لپاره لازمه زمینه برابره کړي، د زیاتو کلونو او د نړیوالې ټولنې د دوامداره مرستې غوښتونکی دی.

په هغه صورت کې چې د هېواد په ځینو سیمو کې نا امنی حکمفرما وي، او تر څو هغه راکمه نشي، موږ اقتصادي او ټولنیز پرمختګ ته نشو رسېدلای. د ترهګري او بنسټ پالو د فعالیتونو د جوړو را ایستلو په لار کې د دولت او نړیوالې ټولنې د کوښښونو سره سره، د ۱۳۸۴ کال څخه را پدېخوا امنیتي وضع خرابه شوې ده. په افغانستان کې، په ځانګړې توګه په سوېلي او سوېل ختیځو سیمو کې د خورا اهمیت درلودونکی دی. د افغانستان د ملی پرمختیایی تګلاري د تطبیق په لاره کې، امنیت یوازنی لومړي شرط دی. خو پدې اړوند امنیت یوازنی عنصر ندی. د افغانستان د ملي پرمختیایی د تګلاري همېشنی بریالیتوب د دولت د څواکمنی له لارې په ټول هېواد کې د قانون د ټینګښت په برخه کې ملاتړ او پیاوړتیا ده. په داسې حال کې دا کار د حکومت کولو د ملی او ځایی جوړښتونو غوښتونکې دي، تر څو و کولای شي وګړو ته اساسي خدمتونه تر سره کړي.

د امنیت په راوستو کې دوی مسلې چې یو دبل سره تړاو لري، تړلی دی: په عامه سکتور کې د اداري فساد زیاتوالی او د نشه یی توکو د صنعت وده. موجوده احصایې دا ښیي چې اداری فساد په ټول هېواد کې خپور شوی او په عامه ادارو کې پرمخ زیاتېدونکی فساد د پانګوالو د نا هیلی سبب ګرځي. چې دا کار په ریښتیا سره د اقتصادی فعالیتونو لګښت او د هغه سره اړوند تهدید زیاتوي. د هېواد په ځینو سیمو کې د امنیت

نشتوالی، د کوکنارو د کرلو لپاره زمینه برابروی چې دا کار د نشه یي توکو د صنعت د زیاتیدلو سبب ګرځي. د نشه یي توکو اقتصاد، د مشروع اقتصاد بالقوه ټول فرصتونه تر خپلې شعاع لاندې راولي اود ترهګری فعالیتونو د تمویل لپاره د نامشروع زیاتو پیسو په لاس راوړلو سبب ګرځي او په دولتي ادارو کې فساد زیاتوي. همدارنګه، هېواد باید د ټولنیزو غوره خدماتو کموالی په ځانګړې توګه د ښووني او روغتیا په برخو کې تر غور او څېړنې لاندې ونیسي. د سواد کچه په هېواد کې، په خاصه توګه په کلیوالي سیمو او د ښځو په منځ کې، ډېره ټیټه ده. په افغانستان کې د روغتیا اړوند شاخصونه هم په ټوله نړۍ کې په ډېره ټیټه کچه کې ده. د سړی سر روغتیایی لګښت، د سیمې په هېوادونو کې د سړی سر روغتیایی لګښت یو پر څلور ده.

دولت باید په غوڅه د خصوصي سکتور تر لاربښوونی د بازار اقتصاد ته ژمن پاته شي. دا کار د اقتصاد دوامداره ودې لپاره اړین بنسټ جوړوي او د کارموندنې فرصتونو په برابرولو کې مرسته کوي. دا پداسې حال کې ده چې په اقتصادي اړونده عرصو کې یو لړ داسې کمې شته چې باید تر بیا کتنې لاندې و نیول شي، ترڅو زموږ کوښښ بریالیتوب ته ورسېږي:

١. د هېواد فزیکې زیربنا د سړکونو، د اوبو او بریښنا وړاندې کول، او د ارزښت اړوند ټول ځنځیر چې کورنی تولیدات کورنی او نړیوالو بازارونو ته رسوي، داسې کم دي چې اقتصادي ودې ته ځواب نه وایي.

٢. معنوي زیربناوې چې د اقتصادي فعالیتونو لپاره بشری او نهادي لازم ظرفیتونه پکې شامل دي، هیڅ نشته. په عامه او خصوصی سکتورونو کې د ظرفیتونو لوړولو او د نهادونو پرمختګ ته د پام وړ پاملرنه شوې ده، ولې د ودې او پرمختیا په اړه د افغانستان د ملي پرمختیایی تګلارې موخوته رسېدل، وخت ته اړتیا لري.

٣. د اقتصاد حکومت کول کمزورې ده. دولت ددې په لټه کې دی ترڅو د اقتصاد په برخه پراخه سمونې رامنځ ته کړي، خو د نهادي چوکاټونو جوړول او ددې سمونو د اغیزمن پلي کولو لپاره د لازمو مقرراتو جوړول کلونو وخت ته اړتیا لري.

۴. د اقتصادی او سیاسی ګوښه والی په دوران کې د سیمی او نړی سره د افغانستان سوداګریزو اړیکو ته ډېر زیان رسېدلی دی او باید بیا و رغول شي، ددې لپاره چې افغانستان وکولای شی یو ځل بیا د سیمی او نړۍ د اقتصاد سره یو ځای شي، باید د خصوصی سکتور د ودې او پرمختګ لپاره لازمه زمینه برابره کړي.

۵. د اقتصادی او سیاسی ګوښه والی په دوران کې، د مالی مسلو او د ځمکی د مسلی له کبله د غوره بازارونو ارتباط وده نه ده کړی او دې کار په اقتصادي برخه کې د خصوصی پانګه والو فعالیتونه کم کړي دي. افغانستان د پام وړ سوداګري او طبعي سرچینو څخه برخمن دی، چې د هغو څخه د سمې ګټې اخیستنې په حال کې کولای شي د کارموندنې لپاره زیات فرصتونه برابر او د دولت عواید په څرګنده لوړ کړي.

د نه همغږۍ او نه سمون اوسنی لارې چارې چې د افغانستان د بیا جوړونې او بیا رغونې لپاره ترې ګټه اخیستل کېږي، باید د یوی بشپړې همغږې، واحدی او د لومړیتوبونو د ټاکلو په کړنلارې، هغسې چې د افغانستان د ملي پرمختیایی په ملی تګلارې کې ځای ورکړل شوی دی، بدل شی. ددې ټکي په پام کې نیولو سره چې اوس هم یو ډېر شمیر مرستې، د افغانستان د دولت له بودجې د سیستم څخه وتلې، لګول کېږي، لازمه ده چې د افغانستان د ملي پرمختیا د تګلارې د پلي کولو لپاره اړینه همغږې رامنځ ته شی او د مرستو اغېزمنتیا لوړه شی.

د. د افغانستان د ملي پرمختیایی تګلارې جوړول

دولت، د ملي پرمختیا پنځه کلنه تګلاره طرح کړې تر څو د هغې له لارې د افغانستان امنیتي، حکومت کولو او پرمختیایی اړتیاوو ته په بشپړه توګه رسېدنه وکړي. د افغانستان ملي پرمختیایی تګلاره، د افغانستان د ټرون لیک په جوړ شوو معیارونو او د زریزی پرمختیایی موخو ته درسېدو لپاره، د حکومت لرلید، اصولو او موخو ته انعکاس ورکړي او د دولت سره د خپلو ژمنو په عملي کېدلو کې مرسته کوي.

د افغانستان ملي پرمختیایی تګلاره، د ملی، ولایتی او ځایی پراخو مشورو لاس ته راوړنه ده. ملي مشورې، د هېواد په ۳۴ ولایتونو کې د دولت او مدني ټولنې د ټولو غوره نهادونو، د نا دولتي سازمانونو په ګډون، فرهنګي ټولنو، مذهبی جمعیتونو، د قومونو مخورو، خصوصی سکتور، د پرمختیا او نړیوالي ټولنې کار پوهان په بر کې لري. ولایتی مشوری ، د والیانو ، د ولایتي نهادونو د استازو، د کلیوالی شوراګانو، د هر ولایت څخه دملی شورا د وکیلانو، د ځایی مدني ټولنې د مسؤلینو او استازو، د بیا رغونې د ولایتی ټیمونو د استازو او د ولایتونو د مخورو مشرانو سره بحثونه، په بر کې نیسي، چې پدې مشورو کې یې په نیغه توګه برخه اخیستی ده.

د افغانستان د ملي پرمختیایی تګلاري اړونده مشورتي بهیر، د پلازمېنې او ولایتونو ترمنځ لومړی کلیدی مفاهمه ده او پدی دلیل جوړه او په لاره واچول شوه تر څو د پلازمیني او ولایتونو ترمنځ اړیکې پیاوړې کړي. د دې مشورتي بهیر محصول، د کلیو په کچه د پرمختیا د ۱۸۵۰۰پلانونو جوړول، د ولسوالي په کچه د ۲۹۰ پرمختیایی پلانونو جوړول، او په پاي کې د ۳۴ ولایتی پرمختیایي پلانونو جوړول په بر کې نیسي. په ولایتی پرمختیایي پلانونو کې د اړوندو ولایتونو اړتیاوې او د هغوی پرمختیایی لومړیتوبونه په ګوته شویدي.

د افغانستان د ملی پرمختیایی تګلاري په برابرولو کې، دولت د معلوماتو پر بنسټ د سیاستګذاری میتود په و سیله د بې وزلي د شننې د بهیر له لارې، ګټه اخیستې ده. تر څو وکولای شي چې د بې وزلي اغېزې او لاملونه په سمه و پیژني. د داسې شننو پر بنسټ، موږ وکولای شو تر څو په ټولنه کې د بې وزلي قشر د وضعیت په پام کې نیولو سره، د افغانستان د ملي پرمختیایی تګلاره برابره کړو. په ټولنه کې د بې وزلو قشرونو په پام کې نیولو څخه، د افغانستان د دولت موخه دا وه چې پانګه اچونه په نیغه د بې وزلی په له منځه وړلو باندې اغېزه وکړي، د ودې لپاره د زمیني برابرول او هدفمنده سیاستونو د نیولو له لارې، د ټولنیز مصؤنیتونه تامین کړي. پدې معنا چې د افغانستان موخه دا ده ترڅو د ټولنې تر ټولو بې وزلو افرادو معشیتی وضعیت، د اقتصادی منځنی ودې په پرتله، په چټکی سره ښه والی ومومي. هغه کلیدي پایلي چې د دولت له لوري د ۱۳۸۶ کال (۲۰۰۷) په پسرلي کې د ملي خطراتو او زیانمنې د چوکاټ په ترڅ کې د سروې د تر سره کولو په پایله کې تر لاسه شوې، دا ښیي چې په هېواد کې د بې وزلی کچه ، د پسرلي په پیل کې په سلو کې ۴۲ (د هېواد ۱۲ میلیونو نفوس سره برابر)د سړي سر کلنی عاید په میاشت کې نږدې ۱۴ ډالره وو.

سربېره پردې، د انګیرنو له مخې خواړو بې وسي، د افغانستان په سلو کې د ۴۵ لمن نیولی ده. له دې امله د خلکو دا طبقه نشي کولای د لازمې انرژی یعني په ورځ کې ۲۱۰۰ کالوري د تر لاسه کولو لپاره مناسب خواړه برابر کړي. سربېره پردې ، د وګړو په سلو کې ۲۰ څخه د بې وزلي د کرښې څخه کم واټن لري، چې دا دهغوی د زیانمنې لوړه کچه په ګوته کوي.

هم ملی مشورې(د ټولنې د هرم د پاسه څخه کښته خوا ته) او هم ولایتي مشورې (د ټولنې د هرم د کښته څخه پاس خواته) په سکتوري تګلارو کې ځای ورکړل شویدی او د سکتوري تګلارو په جوړولو کې یې مرسته کړې ده، او د دې لپاره چې د بودجې ترتیب د ټاکلو پروګرامونو پر بنسټ تر سره شي، زمینه برابره کړېده. د افغانستان ملي پرمختیایی تګلاره، د هېواد اړتیاوو ته د رسېدنې په موخه د حکومت لومړیتوبونه د حکومت مالی چوکاټ تر لاندي، وړاندې کوي.

۵. د افغانستان د ملي پرمختیایی تګلاري موخې

لومړی رکن: امنیت

اوږد مهاله موخه: په ټول هېواد کې ثبات،د قانون ټینګښت، او د افغانانو دفردي امنیت تامینول

سرتاسري امنیت د اغېزمن حکومت کولو، د خصوصي سکتور پرمختیا، اقتصادي ودي، د بې وزلی کمولو، او د انفرادي آزادیو ساتنې لپاره خورا مهم شرط دی. په چوکاټ کې دا رکن د دولت، افرادو او شتمنیو د امنیت څخه عبارت دی چې د دفاعي، امنیتي او قانون د تطبیق په برخو کې د همغږو سیاستونو له لارې پلي کیږي. حکومت د ملي امنیت تګلاره تدوین کړې ده، چې په امنیتی سکتور کې د سمونو (د اصلاحاتو) د پروګرام له لارې عملي کېږي. دا کار به د افغان امنیتي ځواکونو، ناتو، آیساف اوایتلاف ځواکونو ترمنځ د همغږي په برخه کې مرسته وکړي او ښه والی راولي.

ننګونې

د اقتصادي ودې سره په ورته وخت کې دولت به ددغه بهير يو پياوړي برخه پرغاړه واخلي – يعني په افغانستان کې د امنيتي فعاليتونو افغاني کول. خوتر هغه چه افغانستان خپل اقتصادي لوړوالي ته په بشپړه توګه نوي رسيدلي بايد نړيواله ټولنه په دغه برخه کې مرسته وکړي.

افغانستان ددې د مخه چې وکولای شي خپل بشپړ امنيت په غاړه واخلي، د رغنده او جدي ننګونو سره مخامخ دی. ترهګري، بهرنی لاس وهنې، د ټيکاو نشتوالی او د حکومت کولو په برخه کې د ظرفيتونو کمزوری، په ځينو ساحو په ځانګړې توګه په سوېلي او سوېل ختيځ کې د دولت د اغېزمن کنترول او کړنو مخنيوی کوي. په لويه پيمانه د نشه يي توکوتوليد اوس هم د ترهګرو ډلو په واک کې مالي لازمې سرچينې ورکوي. نا چاودل شوي ماينونه او مهمات د يو غوره تهديد په توګه پاتې دی، لکه چې د ۱۳۸۰ (۲۰۰۱مېلادي) کال څخه راپدېخوا، د ۵۰۰۰ په شاوخوا کې افغانان د ماينونو د چاودنې له امله وژل شوی او يا ټپيان شوي دي. په اوس وخت کې د۳۴ ولايتونو څخه يوازې دوه ولايتونه، په بشپړه توګه له ماينونو څخه پاک شوي دي. د اوږد مهاله امنيتی اړتياوو ته د رسېدو لپاره يوازنی عملي لاره هغه ده ترڅو افغانستان پخپله د دولتي پولو په د ننه کې د امنيت ساتلو جوګه شي.

موخې

۱. **د افغانستان ملي اردو**: د افغانستان اوږدمهاله موخه د داسې اردو جوړول دي چې وکولای شي نبی ټيکاو وساتي، د ملي ټينګښت څخه دفاع، او په ورته وخت کې په سيمه کې د امنيت په راوستو کې خپله ونډه تر سره کړي. د امنيتی ځواکونو شمېر چې دې غوښتنو ته ځواب ووايي تر اوسه پورې د افغان حکومت او نړيوالي ټولنې له خوا نه دې ټاکل شوی. خو ۸۰۰۰ (تر ښوونې لاندې د ۶۶۰۰ کسانو سره) داسې يوه شمېره ده چې د ۱۳۸٦ کال د سلواغې د څارني او همغږي د ګډ بورد په غونډه کې تصويب شوی ده او دا دېيل ټکی دی چې د راتلونکې په اړه نږدې موخه ټاکي. د ۱۳۸۹ کال د مرغومي (د ۲۰۱۰ زيږديز کال پای) مياشتې پورې، د افغانستان ملي اردو به دې موخې ته ورسېږي او آن چې تر هغه به لا مخ ته ولاړ شي. دا بريالیتوب به په سلو کې د ۷۵ کندکونو او لواګانو(د ښږوني او هوايي ملاتړ څخه په ګټه اخيستو) له خوا په خپلواکه توګه دعملياتونو پر مخ بېول تضمين کړي. د افغانستان ملي اردو سيمه ايز او قومي انډول ساتی او د درناوي وړ، مسؤله، مسلکي او د هېواد امنيتي غوښتنو ته د ځواب ويونکې ځواک په توګه ، خپل اعتبار به لوړ بوزي.

د افغانستان د ملي پرمختيايي تګلاري جوړښت

امنيت	حکومت کول	اقتصادي او ټولنيز پرمختګ					
١ رکن	٢ رکن	٣رکن	۴ رکن	۵رکن	٦ رکن	٧ رکن	٨ رکن
١– امنيت	٢– سالمه حکومت کول د، قانون ټينګښت او بشري حقونه	٣– زيربنا او طبعي سرچيني	۴–ښوونه او فرهنګ	۵– – روغتيا	٦– – کرهنه او د کليو پراختيا	٧– ټولنيز مصؤنيت	٨– د اقتصاد ټينګښت او د خصوصی سکتور وده
سکتور ها							
امنيت	عدليه	انرژی	ښوونه	روغتيا او تغذيه	کرهنه او د کليو پراختيا	ټولنيز مصؤنيت	د خصوصی او سوداګري سکتور وده
	حکومت کول، د عامه اداري اصلاح او بشر ي حقونه	ترانسپورت	فرهنګ، خبري رسنۍ او ځوانان			کډوال، بېرته راستنېدونکي او کورنی بېځايه شوي	
	دينی چاري	د اوبو د سرچينو تنظيم					
		معلوماتی تکنالوژی ا و ارتباطات					
		ښاري پراختيا					
		کانونه					

ګډي مسلې

- د ظرفيتونو لوړول
- جندر
- د نشه يي توکو سره مبارزه
- سيمه ايزه همکاري
- د اداری فساد سره مبارزه
- د ژوندانه چاپيريال

۲. **دافغانستان ملي پوليس :** د افغانستان له ملي پوليسو سره په تړاو کې، د اوږدې مودې هدف عبارت ده، د پوليسو له مسلکي ځواک نه چې، د منل شويو نړيوالو حقوقو له معيارونو سره سم وي او د بشر د حقوقو په رعايتولو سره عمل وکړي. د مسلکي کارکوونکو تر ادارې لاندې يې په بشپړه توګه زده کړې کړې وي، له پوره تنخواه نه برخمن وي او د پلان جوړونې او مديريت توانايي ولري او د ملي پوليسو ټاکنه د شايسته ګي د معيارونو پر بنسټ باندې ولاړه وي. دغه ځواکونه بايد وکولی شي چې، خلک د ترهګريزو عملونو د تهديدونو او د دولت ضد وسله والو عملونود تهديدونو په وړاندې ساتنه وکړي او قانون په ټول هېواد کې يو ډول عملي کړي. دغه ځواکونه بايد ددې توان ولري چې، د حالاتو او شرايطو د بدلون په وخت کې خپلې دندې له معمول سره سم تر سره کړي. د ۱۳۹۲ کال تر سلواغې پورې (۲۰۱۳ زيږديزکال پای) به د کورنيو چارو وزارت ټاکل شوی شمېر ۸۲۱۸۰ کسه مسلکي پوليس ولري. (د سرحدي پوليسو په شمول). دغه ځواک به د کورني نظم د ساتنې او د قانون د عملي کولو توان ولري او ددې په ترڅ کې به، د اوسيدونکو اړتياوو ته ځواب وركوونكي وي او د كورنيو چارو وزارت تر كنترول او دستور لاندې به خدمت وكړي.

۳. **د ناقانوني وسله والو ډلو بې وسلې کول:** ټولې ناقانوني وسله والې ډلې بايد د ۱۳۹۱کال تر پايه پورې (۲۰۱۱ د مارچ ۲۰ مه نېټه) په ټولو ولايتونو کې له منځه ولاړې شي.

۴. **د ناچاودلو مهماتو له منځه وړل:** د ۱۳۸۹ کال تر سلواغې(۲۰۱۰زيږديز کال) پورې د زريزی پرمختيايی موخو په سر کې او د اوتاوا په ميثاق د افغانستان د تعهداتو، په ماينونو او ناچاودلو توکو باندې ککړه ځمکه به په سلو کې ۷۰ کمه شي. د پرسونل ضد د ټولو زيرمه شويو ماينونوځايونه به تر۱۳۸٦ (۲۰۰۷زيږديزکال) پورې په نښه او د هغو ماينونه به له منځه ولاړ شي. دغه راز، ټول نامصئونه ، ناترميم او اضافي مهمات به د ۱۳۸۹کال(۲۰۱۰زيږديز کال) تر پايه پورې له منځه ولاړ شي.

۵. **د نشه يي توکو پرضد مبارزه :** تر ۱۳۹۱(۱۳ /۲۰۱۲) پورې به د کوکنارو تر کرهنې لاندې ځمکې کچه د ۱۳۸٦ (۸ / ۲۰۰۷) کال په پرتله نيمايي ته را ټيټه شي

لومړيتوبونه

د افغانستان د امنيت سکتور د هېواد د دفاع له څو مسوولو نهادونو نه جوړ شوی او د امنيت د ساتنې او قانون د عملي کولو سکتور دی. د امنيت د رکن لومړنی لومړيتوب د امنيتي نهادونو د ظرفيتونو لوړول دي.

دويم لومړيتوب له دې نه د ډاډ له تر لاسه کولونه عبارت دی چې، د امنيت په تامين کې ټول کوښښونه هراړخيز ، يو دبل بشپړوونکي او يو لاسی وي. حکومت د پاليسي او ملي تګلارې د بريالي تطبيق په کار کې يو لاسی او جامع د امنيتي سکتور د اصلاحاتوسالم پروګرام، د ملکي او پوځی عملياتو تر منځ د ګډو عملياتو پياوړتيا، له نشه يي توکو سره د مبارزې په فعاليتونو کې ، د امنيتی ځواکونو زياتيدونکی رول او د امنيتي واحدونود ملکی اجزاوود سمونې (اصلاح) او پياوړتيا په برخه کې په بشپړه توګه متعهد (ژمن) دی.

ددغه سکتور دريم لومړيتوب عبارت ده، له نړيوالو همکارانو نه افغان امنيتي ځواکونو او نهادونو ته د امنيت د مسووليت درجه په درجه(تدريجي) لېږدونه ده. په هغه اندازه چې، د ايساف ځواکونه/ ناتو دعملياتو په مستقيم ګډون کې خپلې ونډې شاته کوي، د افغانستان ملي اردو او ملي پوليس د عملياتو لاربنوونه په غاړه اخلي او په پای کې به د افغانستان د خلکو امنيتي غوښتنو ته ځواب ووايي او د دغو ځواکونو نړيوال همکاران به ملاتړکوونکی او څاروونکی رول ولري . په همدې وخت کې، د افغانستان ملي اردو د زياتو ځواکونو او لازم ملاتړد تر لاسه کولو لپاره په ايساف باندې ډېره لګوي. د افغانستان د ملي اردو د توانايي زياتوالی په افغانستان کې ديو شمېرنړيوالو ځواکونود تدريجي کموالي سبب شوی او په پايله کې ددې سبب کېږي چې، ددغو ځواکونو د سر د زيان شمېر تر ېخې کمې کچې پورې را ټيټ شي.داچې په څومره چټکتيا سره کولای شو چې، د افغانستان امنيتي ځواکونه په خپلو پښو باندې ودروو، د اوسنيو ظرفيتونو د خلاوو د ډکولو په کار کې د نړيوالو مرستو په اندازه او د عمل په چټکتيا پورې مستقيمې اړيکی لري ، مګر افغانستان چمتو دی چې، په دې برخه کې لومړني ګامونه اوچت کړي.

دویم رکن :حکومت کول، د قانون واکمني او بشری حقونه

اوږد مهاله موخه: د دموکراتیکو بهیرونو، بشري حقونو او د قانون د واکمنۍ پیاوړتیا د عامه خدمتونو وړاندې کول او د دولت حساب ورکونه.
دموکراتیک حکومت کول، د قانون واکمني، عدالت او د بشر حقوق زموږ د ملي هدفونو د تر لاسه کولو په برخه کې حیاتی اهمیت لري ،یعنی د فقر کموالی او د اقتصادي ودې ساتنه به په یوه د لمس وړ سطحه باندې وساتلی شي. په دغه سکتور کې، د افغانستان د ملي پرمختيايي د تګلارې ، ستراتیژیک هدف عبارت ده له، داسلامي قانون پر بنسټ د اسلامي دموکراسي تامین دی چې، په هغه کې د دولت درې ارګانونه په اغیزمنه او هر اړخیزه توګه فعالیت کوونکي او حساب ورکوونکی وي او د قانون له واکمنۍ او د بشر له حقوقو نه ملاتړ وکړی. حکومت نیت لري چې، سالم حکومت کول ټینګ کړي او د خدمتونو د وړاندې کولو په برخه کې، د سنجش وړ ګټورتیا را منځ ته کړي او د دغو هدفونو د تر لاسه کولو لپاره، باید حکومت: (۱) د مرکز او ولایتونو په سطحه حکومتی نهادونه د شفافیت په تاکید سره، شایسته والی، د ټاکل شویو پایلو د لاسته راوړلو پر بنسټ مدیریت، تاءسیس ، اصلاح او پیاوړي کړي.

(۲) د قانون جوړولو بهیرونه د خپلواکواو عادلانه ټولټاکنود سرته رسولو په شمول اصلاح کړي. دولت د خصوصي سکتور د سیال په عنوان نه ،بلکې د یوه سیاست کوونکي، تنظیم کوونکي او ملاتړ کوونکي په توګه عمل کوي.

ستونزې
سره له ډېرو بریاوو، د حکومت کولو، د قانون واکمني او د بشر د حقوقو دتعمیم په برخو کې، د رسمي او نارسمي جوړښتونو د پیاوړتیا لپاره تر اوسه پورې هم ، ددغه رکن د هدفونو د لاسته راوړلو په برخه کې ستونزې لري او دغه ستونزې په لاندې ډول دي :

(۱)په موازي بڼه د څو دولتي او نادولتي ساختارونو شته والی.(۲) دمرکزي او ولایتي اداري واحدونو په برخو کې موجوده ابهامات (۳) د دولتي سکتور کمزوري نهادونه او د هغو د حکومت کولو او مدیریت دظرفیتونو پرمختګ (۴) په لوړه کچه اداري فساد (۵) مالي ابهامات (٦) د قوانینو د رامنځ ته کېدو او عملي کېدو کمزوري (۷) د ولسي جرګې کمزورې څارنه (۸) د مدني ټولنې او سیمه ییزو نهادونو کمزوري (۹) نا اغیزمن او سم نا تعریف شوی عدلي او قضایي سیستم (۱۰) دټولنیز جنسیت د مساوات نه شتون (۱۱) د بشر له حقوقو نه ناکافي ظرفیتونه. که د حکومت په چارو کې د لمس وړ ګټورتیا په چټکۍ سره تر لاسه نه شي، د امنیت ، بشري حقوقو او اقتصادي پرمختیا په برخو کې، د مهمو پرمختګونو لاسته راوړنه به سخته وي.

لومړیتوبونه
دولت د دغو کمزوریو د لرې کولو لپاره دغه تدبیرونه نیولی دي:

د ولسي جرګې پیاوړتیا: د ملي شورا ظرفیت به لوړ شي، تر څو پورې د تقنیني څارنې، شفافیت او حساب ورکولو دندو سرته رسول ښه شي.

د عامه اداري اصلاحات: د عامې ادارې د اصلاحاتو هدف دادی چې، دولتي نهادونه ټاکل شویو نتیجو ته د رسیدلوپه ډاډ سره د خپلو وظیفو د سر ته رسولو په برخه کې وهڅوي.د ملکي خدمتونو ظرفیت به لوړ شي. د نمونې په توګه، د تنخواو او رتبو د ساختار د نوي والي له لارې په دولتي ادارو کې د ښایسته سالاري پر بنسټ د ټاکنو (استخدام) پراختیا، د ښایسته سالاري ا و منطقي والي پر بنسټ د ټاکنو د پراختیا یقیني کول او د اصلي وظیفو د سمې سر ته رسوونې لپاره دټاکنو د پراختیا تنظیم او د دغه هرنهادد زده کړې د پروګرامونو زیاتوالی او د ظرفیتونو لوړوالي.

له اداري فساد سره د مبارزې اقدامات: ددولت له اداري فساد سره د مبارزې په خاطرپه ټولوسطحو او تقنیني چارو کې ، له اداري فساد سره د څارنې د ادارې له لارې د اداري فساد د بالقوه زیاتیدونکو خطرونو دلا زیات محدودولو لپاره، د عامه شکایتونو د اوریدو د میکانیزم د پروګرامونو د پېژندنې په برخه کې تمرکز ولري.

معلوماتو(اطلاعاتو) ته د لاس رسي زياتوالی: حکومت به دخلکو لپاره معلوماتو ته درسیدو حجم زيات کړي. خلک به د خپلو حقوقو د معلوماتو په اړوند ډېر لاس رسی ولري.

په حکومت کې د ښځو ګډون: حکومت به د افغانستان د ښځو د ملي عمل د پلان د عملي کولو په اړوند خپل مسووليت سر ته ورسوي.

د ناڅاپي پېښو په وړاندې د عکس العمل د تياري اغيزناک سيستم: حکومت له ناڅاپي پېښو سره د مبارزې د ملي پلان د تطبيقولو د ظرفيت د زياتوالي په اړوند ژمن دی.

د ټاکنو خپلواک کميسيون: د ټولټاکنو د خپلواک کميسيون ظرفيت به لوړ شي، تر څو پوره د رايې ورکوونکو د ثبت هميشنی سيستم، انتخاباتي حوزه او د رايو په شرايطو د برابرو کسانو لړليک (فهرست) را منځ ته شي او له اساسي قانون سره سم په ملي او ولايتي سطحو باندې بريالي ټاکني وشي.

د ملي هويت سند(تذکره): حکومت به د يوه ملي هويت سند برابر کړي، تر څو شفافيت او حساب ورکوونه اسانه شي او اداري فساد کم شي.

جيوديزيک او کارتوګرافيک معلومات: حکومت به د کليو او ګذرونود پولو او سرحدونو په باب بيا کتنه وکړي او د ملي نقشې کښلو فعاليت به بشپړ کړي.

سرشماري او اساسي احصائيه: حکومت به په ۱۳۸۷(۲۰۰۸ م.) کې سرشمېرنه وکړي او په ملي او ولايتي سطحو به د اقتصاد او فقر په اړوند د سرشميرنی او ارقامو سيستم جوړ کړي او دهغو پايلې او ارزونه به چاپ او خپره کړي.

د ځمکې اداره : حکومت به د ځمکو د ثبت اومديريت يو عصري سيستم او د کښالو د اواري لپاره يو سيستم را منځ ته کړي.

سيمه ييزې ادارې: حکومت به د سيمه ييزو ادارو قانون برابر کړي او د سيمه ييزو حکومتونو په جوړښتونو کې به د ولس ګډون زيات کړي. ولايتي شوراګانې به پياوړې کړي. داسې قانون به جوړ کړي چې د ولسوالي شورا او د ښاري شورا او د کليوالې شورا رول تعريف کړي. د ښاروالیو د ټاکنو په شمول د ولسواليو ،ښارونو او کليو د شوراګانو ټاکنې وکړي. د ولايتي ادارو جوړښتونه به اصلاح کړي، د ولايتی ملکي خدمتونو ظرفيت به لوړ کړي،د پلان جوړونې او بودجې لارې چارې به وسنجوي، دښاروالیو د پلان او بودجې ظرفيت به اوچت کړي او ولايتي فعاليتونه به،د سيمه ييزو ارګانونو د خپلواکې ادارې له خوا سم او پرمخ يوړل شي.

له دولت سره اړيکی او د دولتی نهادونو تر منځ اړيکی: حکومت به د پاليسي، تګلارې او د ملي بودجې په اړوند معلوماتو تبادله د ټولو دولتي نهادونو تر منځ زياته کړي.

ديني چارې: حکومت ټولنې ته د ښې ورکولو او د ټولنيزو ارزښتونو د سيستم په منځته راتګ کې د اسلام د دين له مهم رول نه خبر دی.

د بشر حقوق: حکومت د ټولو افغانانو د بشري حقوقو د ملاتړ په خاطر خپل ظرفيت د افغانستان له نړيوالو مکلفيتونو سره سم د قوانينو د برابرولو، تصويب او تطبيق له لارې ،لکه د شکنجې د بندولو کنوانسيون، د ښځو په وړاندې د ټولو توپيرونو له منځه وړل او د ماشوم د حقوقو کنوانسيون به پياوړی کړي.حکومت به د سولې،عدالت او ملي پخلاينې کاري پلان او د مسوولو حکومتي واحدونو او نهادونود مسووليتونو مشخص کو لو او د بشر د حقوقو ګټورتيا ته ژمن دی.

دعدلي او قضايي سکتور اساسي لومړيتوبونه دادي:

د عدلي اوقضايي خدمتونود تلپاتې وړاندې کوونې لپاره دښو نهادونو ظرفيت: حکومت به د قضايي نهادونو جوړښت اصلاح او بيا نوی کړي، حقوقي زده کړې به پياوړې کړي، دقضايي ثبت سيستم ته به وده ورکړي، اداري ظرفيت به اوچت کړي، فساد به کم کړي، دلارې چارې د ضوابطو اصول به اعلان او دود کړي، د عامه شکايتونو د اوريدو سيستم به منځ ته راوړي او قضايي خدمتونو ته به دزيربنا د پرمختګ او د لازم ترانسپورت او سامان الاتو د تياري په وسيله پراختيا ورکړي.

د عدلي او قضايي سيستم په دننه او نورو دولتي نهادونو کې د همغږي زياتوالی: حکومت له نورو حکومتي نهادونواو له مدني ټولنو سره يو ځای به انسجام او هماهنګي ته وده ورکړي،د قوانينو حالت ته به د تقنيني ظرفيتونواو د ولسي جرګې د ظرفيتونو د اوچتولوله لارې ګټورتيا ورکړی، د حقوقي زده کړو ملي مرکز به جوړ کړي، دحقوقي پاليسې د تدوين په چارو کې به دبهرنيو پوهانو او مدني ټولنې دکارپوهانو لپاره د موقع اود ونډې اخيستلو زمينې برابرې کړي، د قوانينو ارزونه او تسويد به زيات کړي او په ولايتونو کې به د قضايي او عدلي خدمتونو وړاندې کوونه،په ولايتونو کې د عدالت د انسجام د ميکانيزم د پياوړتيا له لارې ښه والی راوړي . په ولايتونو کې به د عدالت انسجام له حکومت سره دا مرسته وکړي چې، د قانون واکمني په سيستماتيکه توګه، د تمويلوونکو مراجعود هدفمندو او منسجمو تګلارو له لارې د فني ،آموزشي، ظرفيت جوړوونې،زيربناوو او د ترانسپورت او نورو سامان الاتو د تامين په برخو کې د مرستو زمينې له کابل څخه لرې پراختيا ومومي.

د عدالت د کيفيت ښه والی: د عدلي او قضايي سکتور ستراتيژيک هدف عبارت ده، د يوې اسلامي ټولنې له جوړولو څخه، چې په هغې کې ، قضايه قوه ناپييلې اونا تړلې وي او د خپلو اوسيدونکو امنيت او سوکالي، بشري حقوق او اسلامي ارزښتونه دآزادۍ،د قانون په وړاندې د برابرۍ پر بنسټ او عدالت ته د ټولو د لاس رسي پربنسټ ننګه او ملاتړ کوي. حکومت به دا لاندې فعاليتونه تر سره کړي: (۱) د جزايي عدالت په بهير کې د ځنډ د کموالي په منظور د تحقيق د يوه سيستم را منځ ته کول چې، دا په اصل کې د وکالت د فقدان د اصل او د کشالو د کمزورې اداري د مديريت پربنسټ تر سره کېږي (۲) د مجازاتو اړوندې پاليسۍ جوړوونه(۳) د ماشومانو د عدالت د پاليسۍ تطبيق او په جزايي عدالت کې د نويو موضوګانو او مشترکو مساءلو ته د رسيدو لپاره د اختصاصي پاليسيو تاءسيس (۵)په عدلي او قضايي اساسي کتګوريو کې،د مدني محاکمو د قضاياوودقضايي حوزواو اداري جوړښتونو ښه والی (٦) درسمي او نا رسمي عدلي نهادونو تر منځ ښې اړيکی (۷) دعدالت په نا رسمي سکتور باندې د څارنې تامين .

موخې

۱. د عامه اداري د اصلاحاتو برنامه به تر(۲۰۱۳ زيږديز کال) پورې بشپړه شي.

۲. تر ۱۳۹۱ (۲۰۱۳زيږديز کال) پورې به د پام وړ اداري فساد را کم شي.

۳. تر ۱۳۹۱ (۲۰۱۳زيږديز کال) پورې به د جزايي اجرااتو نوی قانون تنفيذ او خپور شي او د هغه د عملي کولو لپاره به ټول حقوقي پرسونل ته زده کړې ورکول شي. حقوقي ليکلی تفسير او دغه راز هېواد والو ته به د ټولنيزو حقوقو په برخه کې پوهاوی ورکړل شي.

۴. تر ۱۳۹۱ (۲۰۱۳زيږديز کال) پورې به ټول قوانين، مقررات او نور حقوقي سندونه تاءليف ، فهرست بندي او په نرمو افزارو کې شامل شي او د حکومت په ويبسايټ کې به يې ساتنه او څارنه وشي او په ټولو سطحو به په دولتي نهادونو باندې ووېشل شي. په ټول هېواد کې به د خلکو لاسو ته په اسانۍ سره ور ورسېږي.

۵. تر۱۳۹۱(۲۰۱۳ زيږديز کال) پورې به د حکومت ټولې اداري او وزارتونه ډېر ښه فني ظرفيت ولري او د تقنيني سندونو او مقرراتو د تسويد او وړاندې کولوپه برخه کې به تبعيض آميزه څه نه وي.

دریم رکن: ټولنیز او اقتصادي پرمختګ

اوږد مهاله موخه: د خصوصی سکتور تر لاربښونې لاندې د اقتصاد د بازار په ترڅ کې د بې وزلې کمېدل، پرله پسې او دوامداره پرمختګ ، د بشری پرمختګ د شاخصونو ښه کېدل، او د زریزی پرمختیایی موخو (ام.ډي.جي) ته درسېدو په لاره کې د کتنې وړ پرمختګ

حکومت د هغه سیاست چې په پای کې د خصوصي سکتور تر مشرۍ لاندې د بازار اقتصاد د را منځ ته کېدو سبب وګرځي او وکولای شي، یوه د پام وړ همیشنۍ اقتصادي پرمختیا را منځ ته کړي، ژمن دی. د افغانستان ملي پرمختیایي د تګلاري په چوکاټ کې به، حکومت د فقر د کمولود مهم نوښت په وسیله، له خصوصي سکتور نه ننګه او ملاتړ به د مثمرو مشغولتیاوواو عوایدو سبب شي.همدارنګه، دولت په دې پوهېږي چې، دسرچینوهدف باید دټولنې تر ټولو بې وزله او غریب خلک وي اودغه کار له مالي پلوه د عوایدو د لېږدونې په برخه کې د شفافو او همیشنیو پالیسیو له لارې ممکن دی. له ۱۳۸۱(۲۰۰۲ زیږدیز)نه را په دېخوا، حکومت دغه راز د ټولو افغانانو لپاره د روغتیا اوپوهنې د خدمتونو د وړاندې کولو په برخه کې لومړیتوبونو ته قایل شوی . د دغې پالیسی پیاوړتیابه په ټول افغانستان کې د بشري پراختیا د پام وړ شاخصونود ښه والي په منظور دوام ومومي.

ستونزې

سره له دې چې، مونږ په افغانستان کې داقتصاد د ودې او پراختیا د سطحې شاهدان یو، مګر زمونږ هېواد له ګڼ شمېر خنډونو سره هم مخامخ دی او باید هغه لرې شي، تر څو د بې وزلې د کموالي سبب وګرځي او د اوږدې مودې اقتصادي پراختیا عملي شي. د دغو خنډونو ډېره غټه ستونزه همیشنۍ بې ثباتي، د زیربناوو نا سم حالت ، د بشري پانګواو نهادي ظرفیتونو د پراختیا ټیټه کچه او د مناسبې اقتصادي فضا نشتوالی تشکیلوي. دغه راز، د بې وزلې د کموالي او د بشري انکشاف د شاخصونو د ښه والي لپاره ، یوازې پراختیا بسنه نه کوي. په دغه رکن کې اساسي ستونزه ، د هغې فضا را منځ ته کېدل دي چې، په هغې کې، اقتصاد له ټولو باالقوه ظرفیتونو سره،عمل کوي او له هغه سره په یوه وخت کې، باید ډاډ تر لاسه شي ،چې تر ټولو تاواني شوي کسان په څنډه کې پاتې نه شي.

موخې

۱. هغه کسان چې، د ورځې له یو ډالر نه په کم خپل ژوند تیروي ،په کال کې به په سلو کې۳ لږ شي.

۲. هغه کسان چې له لوږې نه ځورېږي، په کال کې به په سلو کې ۵کم شي.

۳. په ښوونځیو کې د نجونو او هلکانو د شمولیت خالص کچه به تر ۱۳۸۹(۲۰۱۰ زیږدیز کال)پورې، په ترتیب سره په سلو کې ۶۰ او په سلوکې ۷۵ وي.

۴. د ښځو ښوونکو شمېر به تر ۱۳۸۹ (۲۰۱۰ م.) پورې، په سلو کې پنځوس زیات شي.

۵. دافغانستان ښوونکي به تر ۱۳۸۹ (۲۰۱۰ م.) پورې د بنایسته ګي ازموینه تیره کړي.

۶. تر ۱۳۹۱ کال پورې به، تر ۵ کالو کم د ماشومانو د مرګ او مړینې کچه ، په سلو کې ۲۱ راکمه شي.

۷. تر ۱۳۹۱(۱۳ / ۲۰۱۲م.) پورې د میندو د مړینې کچه به په سلو کې ۳۵ کمه شي.

۸. ټول اساسي روغتیایي خدمتونه به پراخ شي او تر ۱۳۸۹(۲۰۱۰ زیږدیز کال) پورې به په سلو کې ۹۰ نفوس ترپوښښ لاندې راشي.

۹. هغه کسان چې، د څښناک روغتیایي اوبو او حفظ الصحې ته لاس رسی نه لري، تر ۱۴۰۰ (۲۰۲۰زیږدیز کال) پورې به یې شمېر نیمایي ته را ټیټ شي.

تر ۱۳۹۱ (۱۳ /۲۰۱۲ زیږدیز کال) پورې به په کابل کې په سلو کې ۵۰ کورنۍاو په سلو کې ۳۰ په نورو ښاري سیمو کې د اوبو نل ته لاس رسی ولري. په سلو کې ۹۰ به کلیوالي سیمې د څښاک اوبو ته لاس رسی ولري او کلي به په سلو کې ۵۰ روغتیایي خدمتونو ته لاس رسی ولري.

لومړیتوبونه

د خصوصي سکتور تر مشرې لاندې د اقتصاد بازار د ودې لپاره د مناسبو زمینو د رامنځ ته کولولپاره اړونده پالیسي

د دولت درې اساسي لومړیتوبونه عبارت دي له: د خصوصي سکتور لپاره د حقوقي چوکاټ رامنځ ته کول چې ، په هغه کې د سوداګرۍ اړوند داساسي قوانینوتصویب او تو شیح شامل دي (شرکتونه، شراکت، سوداګریزه واکمني او تجارتي منځګړیتوب، تړونونه،نمایندګی ، ستندردونه، د چاپ او خپرولو حق ، تجارتي نښې او د انحصاري امتیاز ثبت). (۲) د دغو قوانینو د عملي کولو دننګې لپاره د مقرراتي چوکاټ رامنځ ته کول. (۳) د حقوقي او مقرراتي چوکاټونو تعمیل. دغه راز، دولت به دغه مهم په پام کې ولري او ډاډ به تر لاسه کړي چې، دغه قوانین او مقررات دافغانستان له ټولنیزو حالاتو سره سمون لري اوپه عادلانه توګه عملي کېږی ،تر څو پانګوال په اسانۍ سره وکولای شي ،په آرامۍ سره د پانګې اچونې په برخه کې پریکړه وکړي.

دولت به اقتصادي واکمني دخپلو پالیسیو په چوکاټ کې، د خصوصي سکتور د ودې او پرمختګ(۱) لپاره پیاوړې کړي. په دغه برخه کې دا لاندې کارونه تر سره کېږي: ۱ــ د راکړې او ورکړې په برخه کې د اصلاحاتو د راوړلو لپاره د مسوولیتونو او نهادي میکانیزمونو روښانتیا ۲ ـــ د سوداګرۍ او صنایعو د وزارت پیاوړتیا ،په افغانستان کې له پانګې اچونې نه د ملاتړ اداره، ددعوو د اوارې او د تجارتي فعالیتونو دلاښه تنظیم په خاطر د حقوقي سیستم ننګه کوي.۳ــ ځمکو ته دلاس رسي آسانتیا د ملکیت حق دلا ښو اقداماتود روښانتیا په شمول ،د ملکیت د انتقال په اړوند د طرزالعملونو آسانیدل او د اجارې له لارې د اوږدې مودې لپاره د ځمکې د لاس رسي د امکان ضمانت،د تجارت د فعالیتونو لپاره د اساسي طرزالعملونو تسهیل(د جواز ثبتولو، د پولو تر منځ فعالیتونه، د ګمرکي پراوونو او ورکړو تیرول) به دوام ومومي او خرڅ به د معاملو په سر ته رسولو کې کم وي.

دولت د دولتي تصدیو خصوصي کوونه او سهامی کوونه په خپلو مهمو کاري لومړیتوبونو کې ځای کړې. دغه کار به دافغانستان بریښنا مؤسسې د اغیزمنتیا د زیاتوالي او سهامي کولو په اړوند هم وی.د مالیې وزارت د ټولو دولتي تصدیو فهرست، چې په راتلونکو دریو کلونوکې خصوصي اوسهامي کېږي، ترتیب کړی دی.په خصوصي سکتور کې د ټولو سیالي کوونکوعادلانه لاس رسی به داړوندو دولتي نهادونو له خوا ننګه او ملاتړ وشي.

دولت د کورنیو عایداتو او دخصوصي سکتور له خوا دداخلي تولیداتو حمایت ته د اړتیا په خاطر د سوداګري حامي سیاست ته ژمن دی او غواړي د تجارتي مالیاتو حالت په صادراتو او وارداتو باندې کم کړي . لازمه ده چې، مشخصې د سیالۍ صنایع چې افغانستان د هغو له لارې رقابت کولای شي،باید پیاوړې شي.د مالیې وزارت دتعرفو د رژیم ساختار له اړوندو خواووسره د مشورې له لارې په غاړه اخلي. دسیمې له هېوادونو سره د سوداګري او سوداګریزو فعالیتونولپاره دافغانستان دستراتیژیک موقعیت له مزایاوونه په استفادې سره، په سیمه کې د اسانو طرزالعملونو او پالیسیو د جوړولو لپاره چې دتجارت او ترانزیت د پیاوړتیا او اسانتیا په مخه کېږي ،ددولت له لومړیتوبونونه یو دی. په لنډ وخت کې ، د اغیزمنو ګمرکي مقرراتو عملي کول او صادراتو او وارداتوته لازم وخت تل په پام کې نیول تر څو دغه کار دسیمې معیارونوته ورسېږي او دا به د دولت د هڅو مرکزي ټکی(محراق) وي. دولت د نړیوال سوداګریز سازمان اصولوته متعهد دی.

مالي سیستم د بانکدارۍ او وړو قرضونو په شمول ، په چټکه توګه د ودې په حال کې دی . که څه هم ،اوس د مالي خدمتونو کچه ټیټه ده ،یوازې کم شمېر خلک رسمی مالي خدمتونو ته لاس رسی لري .دیوه پیاوړي مالي سکتور منځ ته راتګ، چې د هېواد اړتیاوو ته ځواب ورکوونکی وي ،یو اساسي خنډ د تولید د ظرفیت د زیاتوالي او د خصوصي سکتور له خوا د کورنیو عوایدو زیاتوالی په برخه کې له منځه وړي.

(۱) د خصوصي سکتور د ودې لپاره د لازمو زمینو د برابرولو په کنفرانس کې د افغانستان دولت له خواوړاندې شوي،د ۱۳۸۶ کال د جوزا میاشت(۲۰۰۷ م.)

دمالی سکتور لپاره د دولت اول لومړیتوب عبارت ده ، د مالي سکتور د څلورو قانونود تصویب او تطبیق له لارې (مصئونې معاملې،رهن ،اجاره او پولي ژمنې) د قانونی چوکاټ پیاوړتیا چې د تعلیق په حالت کې دي او د بانکداری په سکتور کې، د مناسبو او دقیقو معاملاتو د پیاوړتیا لپاره به وي .ورپسې لومړیتوب د مالي خدمتونو د وړاندې کولو زیاتوالی کلیوالي سیمو او وړو او منځنیواقتصادي تشبثاتو ته تشکیلوي. حکومت د تګلارو د جوړښتونو د اصلاح او په پای کې د ملي بانک او پښتني بانک د خصوصي کولوعمل به وکړي.

په دغه موده کې به دولت هڅه وکړي چې، په مالي اعتباراتو پورې د معلوماتو اداره او د مالي کښالو د اوري دفتر را منځ ته کړي او ددغه مالي سکتور د مهمو اجزاوو د هڅونې په منظورد مناسبې بیمې قانون عملي کړي.

زیربناوې او طبیعي منابع

په تیرو پنځو کلونو کې،د زیربناوو او طبیعي منابعو له چټک پرمختګ سره سره، افغانستان تر اوسه پورې هم د ګاونډیو هېوادونو په پرتله، د زیربنا په برخه کې ډېر وروسته پاتې دی. د سړکونو نا مناسب حالت او د منظمې بریښنا نه شته والی د خصوصي صنایعو او تجارت په برخه کې له اساسي خنډونو نه شمېرل کېږي. دعامه لګښتونو په برخه کې ددولت پالیسیو،زیربناوي د خپلو هدفونوکلیدي لومړیتوب بللې، تر څو د خصوصي پانګې اچونې په برخه کې، کورني تولیدات ،د کسبي موکو زیاتوالی،عواید او د فقر د کموالي په برخه کې دوام ومومي.

انرژي

د انرژي د سکتور پراختیا د فقر د کمولو په برخه کې مهمه اړتیا او د خصوصي سکتور د پیاوړتیا اود کلیو د پراختیا ضرورت دی.په همدې خاطر، د افغانستان د ملي تګلارې هدف عبارت ده له: د خصوصي سکتور د پانګې اچونې پربنسټ، د پرداخت وړ او ډاډه انرژي زیرمه کول،د افغانستان د انرژي په سرچینو کې د دولتي پانګې اچونې څارنه ،د ملي پرمختګ لپاره د منځني واټن اساسي هدفونه لاندې برخې لري: ۱ ــ هر کورته په سلو کې ٦۵ دبریښنا رسوونه،په مهمو ښاري برخو اونامسکوني تاسیساتو کې، په سلو کې۹۰ او کم تر کمه په سلو کې ۲۵ په کلیوالي سیموکې. ۲ــ د ملي بریښنا د شبکې د استفاده کوونکو له خواد لګښتونو کم تر کمه په سلو کې ۷۵ پوښښ ۳ ــ د نور پرمختګ اود نوې انرژی لپاره د لازمې تګلارې جوړوونه.

په اوسني وخت کې، افغانستان د بریښنا د تولید د ظرفیتونو له مخې، په ډېره ټیټه کچه کې ده. او له ګاونډیو هېوادونو نه د بریښنا د رانیولو په تړونونو باندې تکیه لري. د اټکلونو له مخې، نن سبا د هېواد په سلو کې د ټول نفوس له ۲۰ نه کم دولتي بریښنا ته(دشبکو له لارې) لاس رسی لري او هغه هم د نوبت په ورځوکې د یوه بنسټ له مخې، دکمو ساعتونو لپاره. داساسي بنسټیزو پروژو عملي کوونه لکه کوکچه، کونړونو، ګلبهار، باغدره ،سروبي ،د ګاز ذخیرې او د شبرغان روغنیات به دافغانستان لپاره د انرژي له پلوه یو ډاډ وي.ددغې تګلارې نور مهم عناصرلاندې برخې لري: ۱په کابل او نورو مهمو سیمو کې، د زیربنا کیفیت د ظرفیتونوزیاتوالی او د بیاجوړونې له لارې د بریښنا د ملي شبکې پراختیا (د لینونو،سب ستیشنونواو میترونو وېش) ،د شمال ختیځ د بریښنا د سیستم پراختیا و د سویل ختیځ سیستم او د ختیځ او لویدیځ د بریښنا سیستمونه ۲ دکلیوالي انرژي خدمتونوته لاس رسی د اوبو د بریښنا د وړو سرچینو،لمریزې انرژۍ، ډیزلي بریښنا او د تجارتي فعالیتونود پیاوړتیا له لارې د انرژۍ د تولید سرچینې په دغو برخو کې تشویق شوې دي او د ډاډ حاصلولو لپاره به فني معیارونه د دومدارو زیرمو او دانرژۍ د منابعو له لارې طرحه شي.۳ د بریښنا مؤسسې د سهامي کولو له لارې د اوسنیو فعالیتونو د زیرمو د جبران د میکانیزم د ګټورتیا او اغیزمنتوب زیاتوالی.۴ د انرژۍ اړوند د بین الوزارتي کمیسیون له لارې د مربوطو خواوو د فعالیتونو دانسجام او همغږۍ لپاره سکتور دادارې ګټورتیا.

د تګلارې هیله مندې پایلې عبارت دي ،له کورنیو سرچینو نه دزیاتې ګټې اخیستنې له لارې،په ټول هېواد کې د بریښنا ډاډمن او ښه لاس رسی او د وارداتي انرژي له منابعو نه استفاده. دولت په دې هڅه کې ده چې، د بریښنا د خرڅلاو،وېش او تولید په برخو کې، د خصوصي پانګې اچونې لپاره لازمې زمینې برابرې کړي. په کلیو کې، دفقر کموالی او د شغلي او تشبثاتي زمینو زیاتوالی، د بریښنا په شبکو کې،ددولتي سکتور او خصوصي سکتور د پانګې اچونې له لارې ،د بریښنا په پراختیا پورې مربوط ده.

کرهنه اود کلیو پراختیا

د کرهنې او د کلیو د پراختیا لپاره دافغانستان د ملي پرمختیا د تګلاري هدف دا دی چې: دخصوصي سکتور د پانګې اچونې جذب د کرهنې له اوسني سیستم نه د کرهنې په تجارتي سیستم باندې د بدلون لپاره د معیشت د یوې ارزښت لرونکې سرچینې په نامه . دولت د کرهنې او دکلیو د پراختیا لپاره یو منسجم پروګرام د دوو پراخو هد فونو د پیروي په منظور ۱ــ دفقر کموالی او ۲ ـــ دبدیل معیشت رامنځ ته کول به عملي کړي.

د کرهنې سکتور هراړخیزه تګلاره او د کلیو پراختیا دراتلونکې لپاره د یوې مشخصې لارې بیانوونکې ده، چې د هغې اساسي هدف د اقتصاد د بیا رغاونې له لارې،د فقر کموالی دی او په بشپړه توګه له ډېروبې وزلواو زیان منوونکو نه ملاتړ دی. د کوکنارو د ریښې د ورکولو په برخه کې د هڅو په زیاتوالي اود هغو په اهمیت سره، د فقر ټیټې کرښې ته د کم څمکو- بزګرانو دراکښولو د مخنیوي لپاره د کرهنیزو فعالیتونو پراختیا او چټکتیا له هر وخت نه ډېره ضروري ده. د بدیل معیشت د منابعو لپاره دزمینو په برخه کې پانګه اچونه به، په دې برخه کې یوه مهمه زمینه وي. زیاتره بزګران د کرهنې له لارې کم ترکمه د ژوندانه یو څه زیرمه له خپلې ځمکې نه په لاس راوړي. له دې امله ، زیاتره کورنۍ چې،په کرهنه پورې اړه لري، د معیشت له نا مصئون والي سره مخامخ دي او کله نا کله د خپل ژوند د تامین لپاره قرض هم کوي.ددغو عواملو په نتیجه کې د طبیعي پېښو او د خوراکی موادو د کموالی په وړاندې د هېواد د زیان منې کچه، زیاته شوې ده.د کرهنې او د کلیو د پراختیا تګلاره یو شمېر پروګرامونه په پام کې لري او د بزګرانو د ژوندانه د ښه والي په منظور طرحه شوي دي، تر څو له دې لارې د هغوئ خوراکي مصئونیت تامین او اساسي خدمتونه تر سره شي. ددوئ عایدات د روا کسب له لارې زیات شي او په ټوله معنی دامن په سالم چاپیریال کې ژوند وکړي.فعالیتونه په اغیزمنه توګه په دوو برخو باندې ویشل شوي دي۱ ـــ کرهنه او د کلیو پراخ پرمختګ ۲ ـــ دسوداګرۍ د زون او د کلیو د پراختیا نوښت.

هغه ینځلس پروګرامونه چې، د کرهنې د تګلارې او د کلیو د پراختیا د هدفونولپاره درسیدلو وسیلې دي، په لاندې ډول دي: د ملي پیوستون پروګرام، د خوراکي مصئونیت ملي کړنلاره، دساحوي پرمختګ ملي تګلاره، د مالدارۍ، کرهنې او د کلیو د پراخ پرمختګ پروکرام، کلیو ته د لاس رسي ملي پروګرام، کلیو ته د اوبو رسولو او روغتیا کړنلاره، د کرهنې د ملي سرچینو او د کلیو د زیات پرمختګ پروګرام ،دځارنې سیستم، کلیو ته د بریښنا رسولو کړنلاره ، د کلیوالي تشبثاتو تګلاره ،د څېړنې او پراختیا سیستم ، د کرهنې د چټک عکس العمل سیستم او د کلیو پراخ انکشاف او د کرهنې د ظرفیتونو دلوړتیا او د کلیو د هر اړخیز پرمختګ پروګرام.

ترانسپورت

د هېواد د ترانسپورت د سکتور په برخه کې، د افغانستان د ملي پرمختیایی تګلارې ستراتیژیک هدف عبا رت ده له، دیوې منسجمې او مظبوطې ترانسپورتي شبکې را منځ ته کول، چې په هېواد کې دننه او بهر او له بهر نه دننه ته د افرادو او جنسونولېږدونه تامین کړي.د سیمه ییزو لویو لارو د سیستم په بشپړیدو سره، (په مرکز او ولایتونوکې) د ۵۳۳ کیلو متره دویمه درجه سړک په احیا، د ژوندانه د یوې مهمې وسیلې په توګه کلیو ته د رسیدو لپاره د۶۲۹۰ کیلو متره سړک جوړیدل به په کلیو کې د فقر د کمولو لپاره لومړیتوب ورکړل شي. د ښاري پرمختګ اداره دښاري سړکونو د کیفیت د ښه والي لپاره ، دسړکونود ساتنې او څارنې شبکه،دسړکونو دپلان جوړونې او دخدماتی ترانسپورت داسانتیاووشبکه به پیاوړې شي. دولت به د ساتنې او څارنې د فعالیتونو پراخ سیستم د هغو د لګښتونو د تمویل د سرچینود تلپاتي والي د ډاډ په حاصلولو سره عملي کړي.

پردې سربیره، دترانسپورت په سکتور کې نور اساسي نوښتونه چې د لومړیتوب وړ دي، دغه برخې پکې شاملې دي: ۱ ـــ د کابل نوی هوایي ډګرـــ ۲ ـــ د کندهار،مزارشریف او هرات د هوایي ډګرونو بیا رغاونه ۳ ـــ په سیمه کې د نویو هوایي ډګرونوجوړونه۴ ـــ داوسپنې دلارې د پروژې طرحه۵ ـــ د ترانزیت په برخه کې له ګاونډیو هېوادونو سره نوي تړونونه اودغه موافقه لیکونه به د سرحدونو په منځ کې د جنسونو دلېږدونې په برخه کې دکم وخت د نیونې په برخه کې مرسته وکړي. د ۱۳۸۹ (۲۰۱۰ م.) کال په پای کې به افغانستان او دهغه ګاونډی هېوادونه د سرحدونو د اداري په برخه کې د همکارۍ له لارې، د ترانزیت په برخه کې دمالونود لېږدونې لپاره لازم وخت را کم کړي. په اوسني وخت کې داسې پروګرامونه تر لاس لاندې نیول شوي دي چې، دهغو په مرستې سره د کابل هوایي ډګر او نورواساسی هوایي ډګرونو او د ملکی هوانوردې اړوندو ادارو ته د ملکی هوانوردي د نړیوال سازمان او دهوایي ترانسپورت د نړیوالې اتحادیې له شرایطو او معیارونو سره سم سمون ورکول کېږي.

دغه هڅه د ملکي هوانوردي د نوی اداری د جوړېدو په برخه کې په داسې ډول تر سره کېږي چې، د سیالۍ د هوایی ترانسپورت پراختیا هم په پام کې ونیسي.

کانونه

دې ته سترګې په لاره یوچې، د طبیعي سرچینو استخراج د کورني ناخالص تولید د زیاتوالي ،د صادراتو د ودې او دغه راز د دولت د صادراتو دزیاتوالي په برخه کې مرسته وکړي. د کانونو د سکتورپه برخه کې، د افغانستان د ملي پرمختیا د تګلاری هدفونه عبارت دي له : ۱ د خصوصي سکتور د پانګې اچونې جذب ۲ د منرالونو د سر چینو تلپاتی پرمختګ تنظیم او رواجول۳ ــ د هېواد د جیولوجیکی منابعو له سروي او سم ثبت نه د ډاد ترلاسه کول. دغه کار د هغو قوانینو او مقرراتو د منځ ته راوړلو له لارې چې، د کانونو د کشف او را ایستو په برخه کې،د خصوصي سکتور د پانګې اچونې ننګه او تشویق و کړي، دامکان وړ دی.د کانونو د سکتور په برخه کې د پام وړ اوچتک بریالیتوب عبارت دی له : په هېواد کې د سترې بهرنۍ پانګې اچونې د تړون له لاسلیک څخه، یانې د ۸ . ۲ ملیاردو ډالرو په ارزښت د عینکو د مسو د کان د تړون لاسلیک.

دولت د کانونود سکتور د لومړیتوب په عنوان دالاندې کارونه تر لاس لاندې نیولی دي:۱ ــ دکانونو داستخراج دمالی بودجې زیاتوالی ۲ ــ د یوه شفاف مدیریتی سیستم رامنځ ته کول چې،لازم ظرفیتونه ولري ۳ ــ د کانونوپه سکتور کې له پانګې اچونې نه ملاتړ دمختلفو مقرراتو او قوانینود عملي کولو او نهایي کولو له لارې۴ ــ د هېواد د منرالونو په غور سره حساب،له دغو سر چینو نه د اوږدې مودې او تلپاتې ګټې اخیستولپاره د یوې وړ او مناسبې تګلارې رامنځ ته کولو د هېواد قوانینو او مقرراتو ته د پانګې اچوونکو دباور دجلب په برخه کې برې به د کانونو په سکتور او دهېواد په نورو سکتورونوکې د پانګې اچونې د زیاتوالي سبب وګرځي.

داوبو د سرچینو اداره

دولت داوبو داداري منسجمې لارې چارې او د سیندونو د حوزو اداره د اوبو دسرچینو د پرمختیا او پلان جوړونې لپاره ، په لنډ مهال او منځ مهال کې عملی کوي.د افغانستان د ملي تګلارې هدف عبارت ده له، په هېواد کې د اوبو د منا بعو اداره او پرمختګ،لکه څنګه چې، فقر کمېږي ،په اقتصادي او ټولنیز پرمختګ کې تلپاتی زیاتوالی راځي. دټولو افغانانو د ژوند سویه ښه کېږي او د راتلونکو نسلونو لپاره د اوبو پوره سرچینې ساتل کېدی شي.

د کرهنیزو ځمکو اوبه کول،په سلو کې ۹۵ داوبو لګښت تشکیلوي. په ۱۳۵۰ (۱۹۷۰ م.) کې نژدې ۳ .۶ ملیونه هکتاره ځمکه په افغانستان کې د اوبو لګولو په مختلفو لارو چارو سره کرل کېده، مګر په اوسنی وخت کې، یوازې په ۳. ۱ ملیونه هکتاره ځمکه باندې اوبه لګېږي او له دې جملې نه ، په سلو کې لس د انجینرانو له خوا د طرحه شوي سیستم پربنسټ اوبه کېږي او پاتې نوره په دودیزه طریقه باندې اوبه کېږي. اوبه کړل شوې ځمکې د للمي ځمکو په پرتله درې برابره حاصل ورکوی. په افغانستان کې له۳ . ۸ملیونه هکتاره دکښت وړځمکې نه ۸ . ۵ ملیونه هکتاره ځمکه د اوبو لګولو توانایي لري.

داوبو لګولو اداره دافغانستان ددولت یو لومړیتوب تشکیلوي.د اوبو لګولو د وران شوي او یا له کاره لویدلي سیستم د بیا رغاونې لپاره دپام وړ پانګه په کار اچول شوې ده ، مګر داوبو د لګښت داغیزمنتوب د زیاتوالي لپاره د پانګې اچونې د جلب په برخه کې په خاصه توګه کم کارشویدی.د دولت له اساسي لومړیتوبونونه یوهم د کوکچې،ګمبیري اوکامې داوبو د بندونو انکشاف دی.

داوبو لګولو د موجود او دودیز جوړښت بیا رغاونه دیوه لومړیتوب په بڼه پاتې ده او دکرهنیزو تولیداتو زیاتوالی او د فقرکموالي به په کلیوالی کورنیو کې اغیزمن واقع شي. داوبو لګولو او روغتیا سیستمونو ته د لاس رسي د پراخ کموالی د لرې کولو لپاره به ، دولت د روغتیا او اوبو لګولو پروژې ته خاص اهمیت ورکړي. دولت به له لنډ مهاله تر اوږد مهاله پورې هایدرولوجیکی سروې بشپړه کړي او د کرهنیزو ځمکو لپاره به نوي بندونه جوړ کړي.

معلوماتي او ارتباطي تکنالوژي

د افغانستان د ملي پرمختيا د تګلاری ستراتيژيک هد ف، عبارت ده له ، تر ۱۹۸۹ (۲۰۱۰ م.) کاله پورې دمعلوماتي تکنالوژۍ او اړيکو خدمتونه ، په سلو کې ۸۰ د متوازن لاس رسي د پراختيا په منظور تر سره کېږي. د ارتباطاتو او معلوماتی تکنالوژي سکتور لومړيتوبونه د فايبر نوري پروژو او د مبايل تيلفونونود چټک لاس رسي د پراختيا لپاره د مسي کيبل شبکې له بشپړيدو نه عبارت ده.

د معلوماتي تکنالوژي او اړيکو د قانون عملي کول، په خصوصي پانګه اچونه کې د پراختيايي سکتور او تشويق لپاره به لازمې زمينې په پام کې ولري. دمعلوماتي تکنالوژي او اړيکو شورا، د مخابراتو وزارت او د معلوماتي تکنالوژۍ له لارې به هڅه وکړی چې، دکمپيوتر په عصري سيستم e- government دولت د نبلولو پرلور د لازمو اقداماتو د سرته رسولو لپاره په پرله پسې توګه، د دولت ظرفيت پياوړی کړي.

د حکومت کولو کيفيت به اوچت کړي او اداری فساد به کم کړي. په پام کې ده چې، خصوصي سکتور به په دغه برخه کې، ډېره پانګه په کار واچوي.

ښاري پراختيا

د ښار اوسيدونکي د چټکې ودې د بهير اغيزمن مديريت په ځانګړې توګه، د هېواد دبيا رغاونې په برخه کې،ډېر زيات اهميت لري. دافغانستان د ملی پرمختيا په تګلاره کی د ولايتي پرمختګ دپلانونو د بهير په جوړولو کې، اته اساسي پلانونه تر لاس لاندې نيول شوي دي. د افغانستان د ملي پرمختيا د تګلاری هدفونه هماغه ډېرو ښو خدمتونو ته لاس رسی او داستطاعت وړ سر پناه له تلپاتې اقتصادي ودې سره يو ځای، دښاري ملي کړنلارې له لارې د عملي کيدو وړ دي او په دې کې دښار انکشافي پلانونه او د ځمکې ملي پاليسي شامله ده.

د دغو هڅو پايلې په لاندې ډول دي : ۱ــ د ښاري پرمختيا د اداري او دخدمتونو د وړاندې کولو په منظور، دښاروالیو د ظرفيت پياوړتيا ۲– ډېره ښه نهادي همغږي او د مهمو ښاري شاخصونوځارنه ۳ – د ښار اوسيدونکو لپاره اساسي خدمتونو ته ښه لاس رسی ۴ – په سلو کې ۵۰ د استوګنې د نارسمي سيمو تدريجي رسمي کېدنه۵ – د عامه خدمتونو او اسانتياوو ګټورتيا او همدارنګه، د نويو ښاري سيمو پرمختګ او د کابل په شمال کې د ده سبزد ښارګوټي په شمول ٦ – د استطاعت وړ سر پنا ته د لاس رسي زياتوالی او د کور جوړولو په برخه کې ، په سلو کې ۵۰ زياتوالی اوپه سلو کې ۳۰ په هغو ځمکو کې زياتوالی چې، دراکړې ورکړې او د مارکيټونو لپاره ځانګړې شويدي. دا له اقتصادي پلوه، د مناسبو اقتصادي سرچينو له لاس رسي سره يو ځای. ۷ – دښاري ژوندانه د چاپيريال ګټورتيا چې شنی او پرانيستې فضا ولري.

د ښارونو د پرمختيا په برخه کې اساسي ستونزه داده چې، مالی تاوان جبران شي او مالي سيستم را منځ ته شي، چې وکولی شي، له هغې لارې د ښاري او دولتي خدمتونو لګښتونه، په اغيزمنه توګه ورکړي. دغه کار به خصوصی سکتور ته زمينې برابرې کړې چې، ښاري خدمتونه د دولتي سکتور له خواد کم تمويل په وخت کې، له بې وزلو ښاريانو سره د مرستې هدف وګرځي. د نا پلان شويو او نا رسمي ښاري سيمو د زياتوالي د مخنيوي په خاطر ، د زونونود وېش ظرفيت بندي او دنوي ښاري پلان جوړونې اداره به پياوړې شي.

پوهنه

دولت غواړي چې ،د هېواد اوسيدونکو ته ډېره ښه ښوونه او روزنه ورکړي .له ۱۳۸۱(۲۰۰۲ م.) کال نه را پدی خوا ، دولت د پوهنې د سکتور په برخه کې، ډېره پانګه اچولې ده اوپه دغه برخه کې، ورروستيو هدفونو ته د رسيدلو لپاره، دهېواد ماشومانو ته د زمينو د برابرولو په شمول، چې سالمه ښوونه او روزنه ورکړل شي،هڅې کوي. بې سوادی کمه شي او پياوړی اقتصادي ځواک رامنځ ته شي او په دې برخه کې دپام وړ پرمختګونه هم کړي دي.دولت دغه راز، دافغانستان پرمختيايي هدفونو ته ژمن دی او دافغانستان د ملي پرمختيا د تګلاری اساسی هدف هم، دپوهنې په برخه کې داده چې، له دولت سره ددغو هدفونو په برخه کې مرسته وکړي.

دولت غواړی چې، د سواد په کچه کې د پام وړ ښه والی را منځ ته کړي ، د پوهنې کيفيت ګټور کړي او د زيات شمېر زده کوونکو د جذبولو په خاطرد پوهنې د سيستم ظرفيت پراخ کړي. د ټولو پوهنې ته لاس رسی، د وخت ارزښت او د لوړو زده کړو د کيفيت د ظرفيت پراختيااو د مهارتونو دلوړتيا ګټورتيا ځرګنده شي.

داساسي زده کړو رامنځ ته کول او په هېواد کې د بې سوادي د کچې کموالی، د افغانستان د ملي پرمختیا یی تگلاره په وخت کې، دافغانستان د دولت یو اساسي لومړیتوب دی. دولت دې ته ژمن دی چې،د پوهنې په ملي ستراتیژیک پلان کې، دلومړیتوب وړ پروگرام جی تصویب شوې عملي کړي. په دغه پروگرام کې دغه برخې شاملې دي : ۱ – عمومی زده کړې(په سلو کې ٦٠ دنجونو د زده کړو په شمول) ۲ – د ښوونکو د روزنې او د کاري حالاتو ګټورتیا ۳ – دپوهنې د بنسټ پرمختګ او بیا رغاونه ۵ – د تعلیمی نصاب او درسي موادو ګټورتیا ٦ – دسواد زده کړه او نا رسمي تعلیمات ٦ – اسلامی تعلیمات ۷ – د پوهنې د اداري اصلاح او پراختیا

وروستنی لومړیتوب عبارت دی ، دپوهنې له پیاوړتیا نه او د تعلیمي خدمتونو د وړاندې کولو لپاره ، سیمه ییزو مقاماتو ته د مسوولیت لیږدونې له لارې. دغه راز،د پوهنې وزارت ، د لوړو زده کړو وزارت، د کار او ټولنیزو چارو وزارت د شهیدانو او معلولینو د وزارتونو د ستراتیژیکي پلانونود ظرفیت او ځانې پیاوړتیا او د حرفه یي تعلیماتو په برخه کې،اساسي لومړیتوب د حرفه یي تعلیماتو را منځ ته کول او د مهارتونو د پراختیا پروګرامونه دکار د بازار د غوښتنو په پام کې نیولو سره، د همغږی د ګټورتیا او په ملي زده کړو او تعلیماتو کې د ظرفیتونو د تطبیق لارې چارې په پام کې نیول.

رسنی او فرهنګ

د دغه سکتور لید عبارت دی له: ۱– په ټول هېواد کې ښځو او نارینوو ته د رسیدونکو آزادو او خپلواکو رسنیو له همیشنی پراختیا نه ننګه او ملاتړ. ۲ – دافغانستان د فرهنګي میراثونو ساتنه ۳ – د فرهنګي خلاقیتونو ملاتړ. اساسي هدفونه دادي:

د لرغونې ارزښت لرونکو ساحو معلومول او نا ثبت شوي تاریخي یادګارونه. دزیانمن شویو سیمو بیا رغاونه او ساتنه، په ټول هېواد کې د خپلواکو رسنیو د پراختیا په منظور د رسنیو د نوي قانون د طرحې جوړول. د متقابلو نړیوالو اړیکو له لارې دغلاشویو هنري آثارو بیا موندنه او په دې برخه کې زیار او هڅې.

روغتیا او تغذی

د ټولو معیارونو په پرتله، د افغانستان خلک له نا سم روغتیایي حالت نه ځوریږي. په افغانستان کې د روغتیا کچه ډېره ټیټه ده او د نړیوالو شاخصونو په وروستی کچه کې راځي.د میندو اود نویو پیدا شویو ماشومانو او کوچنیانو د مړینې کچه، په خاصه توګه، له پنځو کالو نه د کمو ماشومانو دمړینې کچه ډېره پورته ده او په ټول هېواد کې د ناسمو خوړو باب زیات دی.

د روغتیا د سکتور لومړنی لومړیتوب دادی چې، روغتیایي ستونزو ته د روغتیایي خدمتونو د مجموعې دډله ییز پوښښ له لارې ور ودانګي. دولت د روغتیایي خدمتونو عملي کولو ته دوام ورکوي او هغه روغتیایي اړیکي چې ، ناروغان له روغتیایي خدمتونو سره اړیکی ورکوی، پیاوړې کوي. په مشخصه توګه ، دولت د میندو روغتیایي خدمتونه د کورنیو د لاربښوونې او د کورنیو د اړوندو مسایلو په باب، دمیندو او ماشومانو د خوړو د ښه والي ، دساري ناروغیو کنترول او د خلکو په روغتیا باندې د هغو د نا مطلوبو اغیزو په پام کې نیولو سره،د خلکو روغتیایي حالت پیاوړی کوي.ددغو مشخصو اقداماتو لپاره په روغتیایي سکتور کې، دولت د روغتیایي خدمتونود سرته رسولو لپاره یو هر اړخیز پروګرام تر لاس لاندې نیولی دی چې، د نا برابری د کموالي په برخه کې روغتیایي ملي سیستم ، د روغتیایي خدمتونو کیفیت او اغیزه زیاته کړي او هغه په ښه توګه اداره او ځارنه یې وکړي.

دافغانستان د ملي پرمختیا ستراتیژیک هدفونه د افغانستان تړون او د افغانستان د انکشافي هدفونو په چوکاټ کې، په راتلونکو ۱۵ کلونو کې، د روغتیا په سکتور کې دا لاندې برخې شاملې دي:

الف – د ۱۳۸۹ (۲۰۱۰ م.) کال تر پایه پورې د ام. دی. جی د هدفونو د لاسته راوړلو لپاره، د روغتیا ټول اساسي خدمتونه به پرمختګ و کړي او کم تر کمه به په سلو کې ۹۰ نفوس تر پوښښ لاندی ونیسي. ب – د میندو د مړینې کچه به په سلو کې ۱۵ را ټیټه شي. ج – له پنځو کلونو نه کم ماشومان به د واکسینونو د وقایې په صورت کې، د ناروغیو په وړاندې مصئونیت تر لاسه کړي. د – تر پنځو کلونو د کمو ماشومانو مړینه به په سلو کې ۵۰ د ۱۳۸۲ او ۱۳۹۴ کلونو تر منځ او د هغو کموالی به د ۱۳۸۲ او ۱۴۰۰ لمریز کلونو تر منځ درې واړې نور هم را

ټيټ شي. ه – د ميندو د مړينې کچه به په سلو کې ۵۵۰د ۱۳۸۱ او ۱۳۹۴ کلونو تر منځ راټيټه شي او له هغه وروسته به په سلو کې ۲۵ کموالی راشي او دا به د ۱۳۸۱ او ۱۴۰۰ کلونو تر منځ وي. و – تر ۱۴۰۰ کال پورې به د ايډز د ناروغي د پراختيا مخنيوی وشي. ز – تر ۱۴۰۰ کال پورې به د ملاريا او نورو اساسي ناروغيو پيښې کمې شي او د هغو د خپريدو مخنيوی به وشي.

ټولنيز خونديتوب

د افغانستان د کورنيو په باب چې د سروې له لارې کوم معلومات تر لاسه شوي دي،د غربت او نا څاپي پيښو په وړاندې د زيان او فقر لوړه کچه راښيي. له دې جملې نه د خوراکی موادو د بيې لوړوالی هم کتلی شئ. يوه پياوړې اقتصادي وده د دې دوا کېدلی شي، مګر دا کار په يوازې توګه ممکن نه دی. د يوه اغيزمن اقتصادي پرمختګ لپاره لازمه ده چې، دولت د عايداتو به باب مشخص پاليسی اختيار کړي،چې له مالي پلوه تلپاتی او ټينګ وي او دافغانستان د اسلامي او ملي ارزښتونوپر بنسټ ولاړ وي او هدف يې د ټولنې تر ټولو بې وزله او د ټيټې کچې خلک وي.

داجتماعي مصئونيت په برخه کې له مالي پلوه هميشني او هدفمند اقدامات د فقر د کموالي اساسي عناصر کېدی شي.دولت د پايداره سياست د پر مخ بيولو له لارې خپل پروګرامونه داسې متمرکزوی شي چې،ډېرو بې وزلو سيمو او تر ټولو بې وزله خلکو ته د خپلو اغيزمنو ملي تګلارو او کړنلارو له لارې، پوره سرچينې ځانګړې کړې. د ناهدفمنو سبسائيډيوکمونه لکه په انرژۍ کې کمښت ، د مديريتونو د ظرفيتونو زياتولی، دکار او ټولنيزو چارو وزارت او د شهيدانو او معلولينو وزارت له لارې کولی شي چې، خوارانو ته د يوه منظم پروګرام له مخې، شغل او کار پيداکړي اوپه دې ډول ممکنه ده چې، هغوئ هم د اجتماعي مصئونيت په برخه کې ژمن پاتې شي.

دولت له هغو افغانانو سره دوستانه مرستې کوی چې،له طبيعي پيښو او نا امنيو سره مخامخ وي او د مهاجرت له ستړي ژوند نه بير ته را ګرځي او په دغو برخو کې تاواني شوي دي. د ۲۰۵ مليونو په شا او خوا کې کېدوال کولی شي، په راتلونکو پنځو کلونو يا د ملي پرمختيا د تګلارې په کلونو کې،بير ته خپل هېواد ته را ستانه شي. تر اوسه پورې د دومره ګڼ شمېر افغانانو د جذب امکانات نه لرو او په دغه برخه کې د نړيوالو د پام وړ مرستو ته سخته اړتيا ده چې، د خپلو شتمنيو د سر چينو د بهيرونو دبدلون له محدود حالت نه مخنيوی وکړي. د مهاجرينو د چارو وزارت د راستنيد ونکو او مهاجرينو نه د ملاتړ پروګرامونه چې، د نورو وزارتونوله خوا عملي کېږي،همغږي کوي. د افغانستان له طبيعي پيښو سره د مبارزې اداره به د دولت تياری او دوستانه اقدامات په دې برخه کې منظم او منسجم کوي.

ګډې مسألې

د افغانستان د ملي پرمختيا يې تګلاره د شپږو حياتي مسألو ننګه او ملاتړ کوي او په دغه برخه کې د ملي تګلارې په ټولو سکتورونو او ارکانو کې د منسجمو اقداماتو لپاره د زمينو برابرول ډېر ضروري دي. دغه موضوګانې يوه له بلې سره متقابلې اړيکې لري او په کلکه سره يې د افغانستان د ملی پرمختيايي تګلارې د هدفونو په برخه کې،يو لړ ستونزې را ولاړې کړې دي او بايد په راتلونکو پنځلسو کلونو کې د دغو ستونزو د لرې کولو او د پروګرام د عملی کولو لپاره بريالی هڅې وکړو. دولت له دغو ربړو او ستونزو سره د غوڅو اقداماتو له لارې، د نړيوالې ټولنې مرستو او همکاريو ته متعهد دی.

د نشه يي توکو سره مبارزه

د افغانستان د ملی پرمختيا د تګلارې يو اساسي هدف دادی چې، خپله ستراتيژي د نشه يي توکو د صنعت د له منځه وړلو لپاره ، چې د هېواد ، سيمې او نړۍ په وړاندې يې ستر ګواښونه را منځ ته کړي دي ، په کار واچوي.

دولت په دې کار باندې باور لري چې د کوکنارو تر کښت لاندې ځمکې تر ۱۳۹۱(۱۳ / ۲۰۱۲م.) کال پورې د ۱۳۸۱ (۸ /۲۰۰۷م.) په پرتله نيمايي ته راټيټې کړي. د ۱۳۸۷ (۹ / ۲۰۰۸ م.) لپاره د دولت پلان دادی چې، ۵۰۰۰ هکتاره ځمکه باندې چې کوم کوکنار کرل کېږی ، هغه له منځه يوسي او ورک يې کړي. هغه څوک چې، د نشه يي توکو په صنعت کې لاس لري، هغه د دولت له هر ډول بريا سره د مشروعيت د کسب په برخه کې او په هېواد کې د ثبات د تامين په لاره کې مخالف دي.

دغه کسان تروریستي عملونه تمویلوي او د اداري فساد د زیاتوالي سبب کېږي.د نشه يي توکو د ملي کنترول د تګلارې له مخې ، باید دولت د نشه يي توکو په وړاندې ډېر سخت عکس العمل وښيي. دغه ستراتيژي اته رکنونه لري او په هغو کې د تولید د کموالي هڅې ،د قاچاقو او د نشه يي توکو دلګښت او زیان لاربښوونه کوي . دغه ارکان دغو برخو ته لاس رسی لري:

۱ ــ بدیل معیشت ۲ــ د نهادونو رامنځ ته کول ۳ ــ معلوماتي کمپاین ۴ ــ په نشه يي توکو پورې اړوند قوانين ۵ ــ جنايي عدالت ٦ــ له منځه وړل ۷ ــ نشه يي توکو ته د غوښتنې کموالی ۸ ــ سیمه ییزه همکاري

د نشه يي توکو د کنترول ملي ستراتيژی، د افغانستان د ملي پرمختيا يی تګلارې په ټاکلی وخت کې، تل بيا کتنه کېږي، بدلیږي او غني کېږي به.

د نشه يي توکو د ملي ستراتيژي له مهمو عناصرونه یو هم، دهېواد په ولايتونو کې، له نشه يي توکو سره د مبارزې له فعاليتونو نه عبارت دی. په داسي حال کې چې د نشه يي توکو وزارت په دې برخه کې ر هبري کوونکی رول لري، دسيمه ييزو ارګانونو خپلواکه اداره، دکليو پراختيا وزارت، د ولايتونو پرمختيايي شوراګانې او واليان به، له نشه يي توکو سره د مبارزې په کار کې ،په زياتيدونکې توګه برخه واخلي. په دغه لاره کې له اساسي ټکيو نه يو مهم ټکی دادی چې، په دغه برخه کې به واليانو ته لازم مشوقونه برابر شي او په دې برخه کې به د دوی دبرياليتوب کچه وارزول شي.

له نشه يي توکو سره د مبارزې په برخه کې بل لومړيتوب د معيشت د بديل د اغيزمنو او لازمو پروګرامونو تر لاس لاندې نيول دي اوپه هغو کې، تمويل کوونکې مراجع، د دغه پروګرام اداره او د عملي کولو لارې چارې ، له نشه يي توکو سره د مبارزې وجهي صندوق او د معيشت د بديل او د دغې ادارې په برخه کې د افغانانو زياتيدونکی رول او د دغه وجهي صندوق زياتوالی دی.

د اداري فساد سره مبارزه

اداري فساد د پرمختيا او د سالم حکومت کولو په برخه کې، له اساسي خنډونو نه يو مهم خنډ دی. د دولت له خوا له اداري فساد سره د مبارزې اساسي هدف، د يوې سالمې ولسي ادارې را منځ ته کول دي ، چې په پاک نفسي او حساب ورکولو سره، له قانون سره سم،د اقتصادي او اجتماعي انکشاف لپاره مناسبې او ورې زمينې را منځ ته کړي او په سياسي پريکړو کې خپله بې طرفي وساتي. دعامه ادارې د سالمو سرچينو او د اغيزمنو فعاليتونو په برخو کې، د مدني ټولنو د نهادونواو د خصوصي سکتور په مشارکت سره عمل وکړي.

له نشه يي توکو سره د دولت د مبارزې ستراتيژي، په دولتي ادارو کې، په اصلاحاتو او په قضايي سيستم او له نشه يي توکو سره د مبارزې د ستراتيژي په برخه کې يو لړ عملي اقداماتو ته اړ دی . په مشخصه توګه سره دولت غواړي چې په دې برخه کې دا لاندې کارونه تر سره کړي:

۱د قوانينو تعديل او تنفيذ او داداري فساد د امکاناتو مخنيوی او په دې برخه کې لازم طرزا لعملونه، ۲ په پيچلي سازماني جوړښت کې اصلاحات، کوم چې د اداري فساد د رامنځ ته کولو سبب ګرځي.۳ د اداري طرزالعملونو اسانتيا، ۴ په اداري فساد د ککړو کارکوونکولرې کول، ۵ د تفتيش د طرزا لعملونو سمونه او پياوړتيااو د مالي راکړو ورکړو او اداري موضوع ګانو په برخه کې زياتيدونکی رول.

د دولت د کارکوونکو لپاره د پوره تنخواه او امتيازاتو په پام کی نيول.

دولت په دی پوه دی چی له متعادلو او منظمو لارو چارو نه استفاده او له بيلا بيلو وسايلو نه کار اخيستل او د هغو پياوړتيا او اغيزمنتوب، له اداری فساد سره د مبارزی په برخه کی ډير لازمي دی. مخنيوی، کشف، عدلی او قضايي تعقيب، د عامه پوهاوی د کچی لوړوالی ددغی ستراتيژی نه بيليدونکی عناصر دی.

دولت به ډاډ تر لاسه کړی چی ټول نهادونه، سيستمونه او د خدمتونو د وړاندی کولو په برخه کی اړوند کسان، په داسی ډول سره عمل وکړی چی په هغو کی د اداری فساد په وړاندی تاوان ليدنه ډيری کمی کچی ته را ښکته شی او د حکومت د شفافيت او حساب ورکولو لپاره لازم شفافيت به له هغو نهادونو سره طرح شی چی له حکومت نه جلا وی لکه ولسی جرګه رسنی او مدنی ټولنی.

د ظرفیتونو لوړول

د انساني او نهادی ظرفیتونو کموالی هغه خنډونه دی چې، د افغانستان د ملی پرمختیا د تګلاری په برخه کې، شته دی. کم او محدود ظرفیتونه ددی سبب کیږی چې له سرچینو نه لازمه ګټه وانه خیستل شي، اقدامات په اغیزمنه توګه عملی نه شي او مطلوبې پایلې تر لاسه نه شي او په دی برخه کې بریالیتوب کم تر سترګو شي.

دولت به لازم نهادی میکانیزم، په عامه سکتور کی د ظرفیتونو د لوړوالی په منظور را منځ ته کړی، مګر په مناسبو مواردو کی به د خصوصی سکتور حمایتی نهادونه هم په دی قانع کړی چې ددغه میکانیزم له خوندونو نه لکه: د مسلکی تعلیماتو بورد نه کار واخلی. ، عمده او نهادی مسوولیت به د بین الوزارتی کمیسیون په غاړه وی چې د ظرفیتونو پرمختیا وی او په مالی وجوهاتو اغیزمن مدیریت مسئولیت به ولری.

دا به د واحد مرکز په توګه د مرستو بهیرونه تامین کړی. په دغی جریان کی به له مضاعف بهیرنه مخنیوی کیږی او ډاډ به تر لاسه شی چې د ظرفیت د انکشاف په برخه کی، په خپل وخت او په زیاتیدونکی توګه، مګر په همیشنی توګه ورته پاملرنه وکړی.

حکومت په یوه هر اړخیزه پروګرام باندی، د نهادونو د ظرفیتونو او د عامه سکتور د کارکوونکو د پوهاوی او لوړتیا په منظور، هغه چې د عامه اداری په برخه کی کار کوی او د ملکی مامورینو لپاره د مهارتونو د لوړتیا او د زده کړو د هر اړخیزو طرحو په برخو کی چې د افغانستان د ملی پرمختیا په تګلاره په پام کی نیول شوی دی، دغه راز د ملکی خدمتونو د زده کړو د مرکز جوړول ، د نړیوالو فنی مرستو مدیریت د مهارتونو او تجربو د چټکی لیږدونی د ضمانت په خاطرد مدیریتی ظرفیت له لاری، د کثیر المدت ظرفیت د لوړتیا له لاری په پام کی نیسی.

د ټولنیزو حقونو برابري (جندر)

د افغانستان د ملی پرمختیایی تګلاری د بریالیتوب د بشپړی هدف یو شرط دادی چې، په افغانی ټولنه کی د ښځو تاریخی محرومیتونو ته د پای ټکی ایښی دی. د حکومت لید یو داسی ملت دی چې، سوله ایز دولت او پرمختللی وی، یو داسی ملت چې په هغه کی ښځی او نارینه اوږه په اوږه کار وکړی او له امنیت، حقوقو او مساوی امکاناتو نه یو شان برخمن وی. حکومت د خپلو مکلفیتونو د سرته رسولو لپاره، د ښځو لپاره د انکشافی پروګرامونو له لاری، لکه څنګه چې په اساسی قانون، د افغانستان په توافقنامی او نړیوالو میثاقونو کی پنځلس کلن هدفونه تسجیل شوی دی، متعهد دی. د افغانستان د ملی پرمختیا تګلاره د جندر د مسالی لپاره یو چوکاټ رامنځ ته کړی دی، تر څو په هیواد کی د ښځو د حالت، د هغو د اقتصادی او ټولنیزو اړتیاوو او د هغو د ترقی په برخه کی د امکاناتو د برابرولو لپاره لاس رسی وشی. د ټولنیز جنسیت د تساوی د تګلاری عملی کوونه، په ټولو دولتی دایرو کی په ملی او ولایتی سویه د ټولو مسوولیت دی.

د ښځو چارو وزارت د یوی رهبری کوونکی اداری په توګه ، د ښځو د پرمختګ په لاره کی هلی ځلی کوی او د هغی همغږی کوونکی او څارونکی رول به نور هم زیات او پیاوړی شی.

د ژوندانه چاپیریال:

د ژوندانه چاپیریال یوه ګډه مساله ده چې د هیواد له اقتصادی ودی نه ننګه کوی. د ژوند د چاپیریال په هکله د دولت اساسی هدف دادی چې د افغانانو لپاره د ژوندانه د چاپیریال له لاری د هغو د ژوند ښه کیفیت رامنځ ته کړی او همدا رنګه ډاډ تر لاسه شی چې راتلوونکی نسل له اوسنی پایداره انکشاف نه ګټه اخیستی شی د یوه لومړنی لومړیتوب په توګه دولت د ژوندانه د چاپیریال د ساتنی اداره جوړه کړه او کوښښ یی وکړ چې له دی لاری خپلی همغږی کوونکی، انتظامی او څاروونکی دندی تر سره کړی. او په دی ترځ کی د طرحه شویو پروګرامونو په برخه کی د اړوندو وزارتونو ظرفیت لوړ کړی. بل لنډ مهاله لومړیتوب دا دی چې، د ژوندانه د چاپیریال سیستم اغیزی و ارزول شی او کومی انکشافی پروژی چې عملی کیږی، هغه په خپل وخت عملی شی.

سیمه ایزی همکاري

 افغانستان یو ستراتیژیک موقعیت لری چې سویلی او مرکزی آسیا سره وصل کوی. دغه راز یی د چین او لری ختیځ او له منځنی ختیځ او اروپا سره د سوداګری لاره لری. اوس افغانستان له امنیتی ګواښ سره مخ دی او په سیمه باندی اساسی اغیزی لری او یوازی کولای شی چې د پراخی

سیمه ایزی همکاری له لاری هغه ته لاسرسی وشی. له دغه ستراتیژیک موقعیت نه په خپل وخت ګټه اخیستنه او د زمینو برابرونه ددی سبب کیږی چی د مرکزی آسیا او د لری ختیځ او منځنی ختیځ سویل تر منځ پل شی. د سیمی د سوکالی او ثبات په برخه کی مرسته کوی او دغه راز د پانګی اچونی او سوداګری کچه لوړوی. ددولت اساسی لومړیتوبونه دادی:

۱. د سیمه ایزو تړونونو په نوښتونو کی چی د ترانزیت، ترانسپورت او پانګی اچونی په برخه کی لاسلیک کیږی، د افغانستان ګټون، مشرتوب او پانګه اچونه پیاوړی شی.

۲. په هیواد کي د اوبو بریښنا د موجوده زیرمو او امکاناتو څخه د ګټي اخیستني لپاره د پراخو ګامونو پورته کول.

۳. د راستنیدونکو او مهاجرینو لپاره د آسانتیاوو را منځ ته کول.

۴. په سرحدی ادارو کی سیمه ایزی همکاری، د سرحدی جرمونو د مخنیوی په خاطر، لکه:

۵. د وسلو قاچاق، او په هیواد کی نیشه یی توکی تر پوښښ لاندی نیوی شی.

۶. دولت په دغه ټکی پوه دی چی، د سیمی د هیوادونو له نږدی همکاری نه پرته، په خاصه توګه پاکستان، خپل هدفونه د امنیت په باب نشی عملی کولای.

و. د لوی اقتصاد چوکاټ

له کیفیت نه ډک تلپاتی اقتصادی ودی، د فقر د کموالی او کارموندنی لپاره، یو بریالی ځواک دی. په دی ورستیو وختو کی د دولت د مالی او پولی سیاستونو له خوا او د اسعارو د ثابتی راکړی ورکړی په سبب، د ښه پرمختګ ملاتړ شوی دی. که څه هم، تر اوسه پوری د افغانستان د ودی کچه په اغیزمنه توګه د فقر د کموالی او د کار او کسب د پیدا کولو په برخه کی زیاته اغیزه نه لرله او په پراخه پیمانه د بهرنیو مرستو له خوا یی ننګه شوی ده. د هیواد ملی پرمختیایی تګلاره، د دولت د سیاستونو د ټاکلو په خاطر، د فقر د کموالی او د پرمختیایی نتیجو د تر لاسه کولو لپاره برابره شوی ده او دغه ټکی د ستر اقتصاد د ثبات د ساتنی او د ودی د سرچینو په تشکیل باندی، په ځانګړی توګه په خصوصی سکتور باندی تکیه لری د افغانستان د ملی پرمختیا یی تګلاره، دغه راز په ملی ثبات کی د هغه د اهمیت له مخی، د هیواد لپاره د مرستی د قرضو د بهیر په برخه کی، د کورنی شتمنی د ودی په برخه کی مرسته کوی. د افغانستان د ملی پرمختیا له تګلاری نه د حمایت په منظور، دولت په منځ مهال مالی چوکاټ باندی، د افغانستان لپاره د ثابت مالی مسیر د ټاکنی په برخه کی، ډډه لګوی. د افغانستان بانک، د مالی تورم د ټیټی سطحی د برقرار ساتلو او د ثابتی تبادلی د موجوده کچی د ساتلو لپاره خپلو هلو ځلو ته دوام ورکوی. د روانو محدودیتونو پر خلاف، دولت متعهد دی چی، د یوه قوی بازار اقتصاد لپاره چی په خصوصی سکتور باندی ډډه ولری سره له دی چی، دا موضوع په دی معنی لری چی، تر اوسه پوری مهم، په لنډ مهال کی، د پانګی اچونی لپاره ښه وخت، د دولت د تمویلوونکو مراجعو له خوا شته او په منځ مهال کی، انتظار کیږی چی، خصوصی پانګه اچونه په اقتصادی پرمختګ باندی د پام وړ اغیزه وشیندی. او په دی ترتیب، زیاته اقتصادی وده، د عوایدو د زیاتوالی سبب شی، چی بی وزله او غریب خلګ، له هغی نه ګټه واخلی. دغه کار دولت په دی قانع کوی چی، اجتماعی خدمتونه زیات کړی او په خصوصی سکتور کی، د خلکو لپاره د کار کولو امکانات برابری شی. ددغی موضوع په پام کی نیولو سره، دغه هدف ته د رسیدلو لپاره، وخت ته اړتیا لیدل کیږی، ځکه دولت د خپلو پروګرامونو د عملی کولو له لاری، د ټولنی د ډیرو بی وزلو او تاوانی شویو خلکو په اقتصادی او اجتماعی مصونیت کی خپل ځان په همیشنی توګه، بیخی دخیل بولی.

دولت پریکړه کړی ده چی، خصوصی سکتور د هغه د انکشاف په برخه کی، په زیاتیدونکی توګه او په سیال آمیزه ډول، د کورنیو تولیداتو په برخه کی د پام وړ زیاتوالی راولی. د سیمه ایزو معیارونو له مخی، په اوسنی وخت کی، د افغانستان صادرات چی وچی میوی او غالی دی، په ډیره ټیټه کچه کی دی. مګر په ورستیو کلونو کی، یو شمیر تولیدی صادراتو چی نوی یی ظهور کړی دی، یو شمیر یی خپل صادراتی ظرفیت په باالقوه توګه له ځانه ښودلی دی، لکه:

د لبنیاتو محصولات، شاتو، سمنټ، د ګل آفتاب پرست تولیدات، شیشه، قند، د بادام غوزی او کشمیری شال. دولت به زیاتی تخنیکی مرستی وغواړی چی په دغه صنایعو او نورو نویو صنایعو کی د شرکتونو ظرفیت، په صادراتی بازارونو کی د بالقوه او اغیزمنی سیالی په منظور کیفیت لوړ او ښه کړی. هیله من پراخ پرمختګ چی د مسو، طبیعی ګاز، پطرولو او نورو قیمتی موادو له درکه دی، د پام وړ توګه، د صادراتو د ودی په بهیر کی مرسته کوی. د هیواد دملی په سلو کی پرمختګ د تګلاری په هر کال کی له ۱٦ نه تر ۱۷ پوری وده ښیی البته، د خصوصی سکتور پرمختګ به هم ، په هیواد کی د صادراتو کچه لوړه کړی. دغه راز، دولت متعهد دی چی، د صادراتو حجم زیات کړی او په لوړ ارزښت او لوړ قیمت لرونکو صادراتو باندی واړوی او په دی توګه د یوه آزاد تجارت پر لور ګام اوچت کړی. د سودا ګری د سکتور لپاره د زمینو د برابرولو په خاطر د یوه دولتی مهم لومړیتوب په عنوان، هم د سیالی په ښوالی او هم د صادراتی ودی د ښه والی په برخو کی مرسته وکړی.

د کانو دسکتور پراختیا او د صادراتو وده، د منابعو د استخراج او استفادی په بنسټ کیږی. انتظار کیږی چی، د اقتصادی ودی د یوی عمده منبع په توګه، د کرهنیزو فعالیتونو په څنګ کی، هم د زیات ارزښت وړ وی او دغه دواړه بهیرونه یو له بله سره مرسته کوی. دقیق مالی سیاستونه د ستر اقتصاد د ثبات د تامین په منظور او د عامه سرچینو د اختصاصی کولو په خاطر ، پاتی کیږی. د دولت منځ مهال هدف د مالی ثبات په باب دادی چی، د عادی بودجی لګښتونه د کورنیو عوایدو له لاری تامین کړی. د عادی بودجی تعادل(له وړیا مرستو نه پرته) اټکل کیږی چی، په سلو کی ٦،۵ د نا خالصو داخلی تولیداتو په ۱۳۸٦ (۲۰۰۸-۲۰۰۷ م) په یوه متوازنه بودجه تر ۱۳۹۱ (۲۰۱۳-۲۰۱۲ م) پوری ښه کیږی. د افغانستان د مالی ثبات په لوری، د قرضونو دقیق مدیریت، د مالی بهیر یو لازم ټکی دی. افغانستان به د خپلو مشخصو پروژو او پروګرامونو د تمویل لپاره د قرضو له محدودی کچی نه ګټه واخلی. په لنډ مهال او منځ مهال کی، د عامه لګښتونو اساسی لومړیتوب د ملی امنیت لپاره پانګه اچونه ده. دغه راز، د خصوصی تشبثاتو د هڅونی او زیات مولدیت لپاره د بنسټونو رامنځ ته کول دی. سره له دی چی، د امنیت سکتور د افغانستان د ملی پرمختیا یی تګلاری له لومړیتوبونو څخه ده، انتظار کیږی چی، د افغانستان د ملی پرمختیایی کړنلاری په مهال ویش کی، د دغه سکتور ډیره برخه د بهرنیو کمکونو له لاری تامین شی. د عامی هزینو په اړوند سیاستونه، د خصوصی سکتور وده آسانه کړی ده او مولدیت او ظرفیتونه یی زیات کړی دی چی دا کار به په خپل ځای سره د فقر د کموالی سبب وګرځی ددولت پلان دادی چی، په ټولو سطحو د خپلی بودجی د لګولو وړتیا ولری او نوره یی هم پیاوړی کړی.

په ورستیو پنځو کلونو کی، بهرنی مرستی په سلو کی ٦۰ نا خالص تولید جوړوی. د بهرنیو مرستو یوه په دریمه برخه، د اصلی بودجی له لاری لګیدلی ده او پاتی نوره د دولت له بودجی نه بهر مصرف شوی ده. د تمویلوونکو مراجعو د هزینی سمون او ورته والی د افغانستان د ملی پرمختیا یی تګلاری په لومړیتوبونو کی یوه اساسی مالی ستونزه ده. ددولت له سترو اندیښنو نه یوه د بهرنیو مرستو منفی اغیزی او بالقوه نا ثبات حالت دی. دولت د مرکزی بانک مالی ذخیری ساتلی دی او په منځ مهال کی، انعطاف منونکی مالی اقدامات د خپلو سیاستونو لپاره په کار وړی. د عوایدو د اداری د ګټورتیا له لاری د عوایدو زیاتوالی او د تعمیلی او پراخو اقداماتو عواید او د مالیاتو پراختیا، د مالی ثبات لپاره لازم او همدا رنګه په مرستو پوری د تړلو په برخه کی کموالی راولی. دولت ژمنه کړی ده چی، تر ۱۳۹۱ کال (۲۰۱۲ م) پوری د عادی بودجی ټول لګښتونه، د کورنیو عوایدو له لاری تر پوښښ لاندی راوړی. د کورنیو عوایدو د کار اخیستنی په برخه کی، یو شمیر پرمختګونه رامنځ ته شوی دی او له کورنیو عوایدو نه ګټه اخیستنه له ۱۳۸۳ (۲۰۰۵-۲۰۰۴ م) کال کی له ۱۲،۸ میلیاردو ډالرو نه، په ۱۳۸۵ (۲۰۰۷-۲۰۰٦ م) کال کی ۲۸،۸ میلیاردو ډالرو ته لوړه شوه . انتظار کیږی چی، د کورنیو نا خالصو تولیداتو د عوایدو په پرتله، تر ۱۳۹۱(۲۰۱۳-۲۰۱۲م) کال پوری کورنی ناخالص تولید په سلو کی له ۱۰ نه تر ۱۱ پوری وده وکړی. مګر له دی سره سره، دغه کچه به په نړی کی تر ټولو ټیټه کچه وی. د عوایدو د تولید لپاره سملاسی لومړیتوب، تعمیلی هڅی په عایداتو او د مالیاتو په قانون کی د حکومت د پیشنهادی هڅو لپاره د تعدیلاتو تصویب دی چی د ولسی جرګی له خوا کیږی. په لنډ مهال کی، د دولت نور مهم سیاستونه چی د عایداتو د زیاتوالی په برخه کی په پام کی دی، د مالیاتو د پراختیا او د مالیاتو د اداری د ګټور توب لپاره وټاکل شی. په منځ مهال کی، په لګښت باندی مالیی، د عایداتو د زیاتوالی په برخه کی، یو اساسی رول لوبوی.

ز. د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري په تمویل کې ونډه اخیستنه

لکه څنګه چې په لاندیني جدول کې ښودل شوی، د هیواد کابینې د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې لپاره مالي لګښت او بودجوي لومړیتوب منظور کړ. د سکټورونو لپاره دغه مالي لګښتونه پر یوې داسې بودجې ولاړ دي، چې پرمختیایي اړتیاوې، د تیرو کلنو څخه پاتې مالي معلوماتونه، او د کورني عایداتو لپاره طرحې ترلاسه کړای شي.

دغه د مالي لګښتونو او بودجوي لومړیتوبونو پلي کولو، د منځ محاله مالي چوکاټ په چمتو کولو کې ارزښتناکه ونډه لوبولوی، او د عمومي بودجې سره په نیغه توګه تړل شوي دي. د ۱۳۸۷ کال په پیل سره، منځ مهاله مالي چوکاټ به هغه لومړیتوبونه چې د افغانستان په ملي پرمختیایي تګلاري کې ټاکل شوی دي، احتوا کړي او د ملي بودجې د پروسی له لارې به د دغې تګلارې د پلي کولو لپاره میکانیزم چمتو کړي.

لومړی جدول: د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې لپاره د کال ۱۳۸۷ – ۱۳۹۱ (۲۰۰۸/۰۹–۲۰۱۲/۱۳ زیږدیز) د عمومي بودجې تفصیل

	۱۳۸۷ (۲۰۰۸/۰۹) په میلیون امریکایي ډالرو	۱۳۸۸ (۲۰۰۹/۱۰) په میلیون امریکایي ډالرو	۱۳۸۹ (۲۰۱۰/۱۱) په میلیون امریکایي ډالرو	۱۳۹۰ (۲۰۱۱/۱۲) په میلیون امریکایي ډالرو	۱۳۹۱ (۲۰۱۲/۱۳) په میلیون امریکایي ډالرو	ټول په میلیون امریکایي ډالرو
اصلي بودجه او بهرنی بسپنه						
کورني عواید	۸۸۷	۱,۱۰۴	۱,۳۵۱	۱,۶۱۱	۱,۹۱۱	۶,۸۶۴
د بسپنې ورکوونکو ټوله (مجموعي) مرسته*	۶,۵۱۳	۴,۹۶۰	۴,۸۱۴	۴,۳۹۸	۳,۹۰۸	۲۴,۵۹۳
د بسپنو ټول ټال (مجموع)*	**۷,٤۰۰**	**٦,۰٦٤**	**٦,١٦٥**	**٦,۰۰٩**	**٥,٨١٩**	**٣١,٤٥٧**
اصلي بودجه + بهرنی لګښت						
امنیت	۳۲۱۹	۲۵۸۵	۲۶۷۹	۲۷۹۰	۲۹۰۶	۱۴۱۷۹
بنسټ	۱۷۸۱	۳۰۹۳	۳۶۸۱	۴۱۸۰	۴۴۵۱	۱۷۱۸۵
کرهنه او د کلیو پراختیا	۸۲۹	۹۲۱	۹۱۶	۹۰۹	۹۱۲	۴۴۸۶
ښوونه او روزنه او کلتور	۷۴۲	۸۹۳	۹۸۰	۱۰۷۷	۱۱۸۱	۴۸۷۲
ښه حکومت کول او د قانون واکمنتیا	۳۷۴	۵۵۸	۶۴۰	۶۸۵	۷۲۸	۲۹۸۵
روغتیا او خواړه	۳۲۵	۴۶۵	۵۳۰	۵۶۳	۵۹۵	۲۴۷۸
اقتصادي واکمنتیا او د خصوصي سکټور پراختیا	۲۳۷	۲۱۵	۲۳۰	۲۴۴	۲۶۰	۱۱۸۶
ټولنیز خوندیتوب	۱۹۲	۳۵۹	۳۹۴	۴۲۱	۴۴۹	۱۸۱۵
نوري مسالي (فرعي کوډونه)	۲۰۵	۱۹۸	۱۸۵	۱۷۰	۱۵۷	۹۱۵
ټول ټال لګښتونه	**۷,۹۰۳**	**۹,۲۸٦**	**۱۰,۲۳٦**	**۱۱,۰۳۸**	**۱۱,٦۳۷**	**۵۰,۱۰۰**[1]
٦. * د نړیوالې ټولنې سره د بحثونو او د ١٣٨٦ (2007زیږدیز) کال د مالي څېرنې پر بنسټ						

د لګښتونو له نظره، امنیت به د هیواد لپاره د تر ټولو لوړو لومړیتوبونو درلودونکي سکټور په حیث پاتې شي. د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې په اوږدو کې، تمه کیږي چې امنیتي لګښتونه به ټول ټال ۱۴,۲ میلیارده ډالره وي. دولت وړاندوینه کوي چې، په راتلونکي کې به د امنیتي ګواښونو د کمښت سره، د امنیتي اړتیاوو لپاره مرستې لږوالی ومومي. که څه هم، هغه ناکرارۍ ته په پام سره چې هیواد ورسره مخ دی، دولت د امنیت د سکټور د تمویلولو لپاره، یو لړ شوني مهم او بالقوه بدلونونو ته بیا کتنه کوي.

---

[1] په لومړي جدول کې، د لګښتونو کچه پر دې انګیرنې ولاړه ده، چې په پاریس کې د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې د کنفرانس په ترڅ کې به مرسته کړل شوې ژمنې د افغانستان د دولت په واک کې ورکړل شي. د لوی اقتصاد چوکاټ، چې دا محال د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې څخه ملاتړ کوي، د تمویل کوونکو سرچینو زیاتیدونکي مرستې په غاړه نه اخلي؛ څکه نو د لومړي لمبر جدول سره هیڅ سمون نلري. وروسته له دغه کنفرانس، د لوی اقتصاد چوکاټ او د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې مالي لګښتونه به د نړیوالې مرستې د اصلي کچې د ښودلو لپاره تجدید کړای شي.

په لنډ مهال کې، به دولت د خصوصي سکټور د پراختیا او ګمارنې د ودې لپاره، د بنسټونو، کرهنې او د کلیو د پراختیا د سکټورونو د ځانګړې ارزښت په ګوته کولو لپاره خپل د عامه لګښت پر پروګرامونوتمرکز وکړي. د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې په اوږدو کې به، دولت په دوامداره توګه خپل سرچینې پر ښوونې او روزنې، حکومت کولو، روغتیا او ټولنیز خوندیتوبونو ولګوي. دولت هوډ لري، ترڅو خپل سرچینې په بسیا اندازې د اقتصادي واکمنتیا د ځواکمنولو او د خصوصي سکټور د پراختیا لپاره د وړ چاپېریال د چمتو کولو د سمون مهمو لومړیتوبونو ته ځانګړې کړي.

د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې د سکټورونو د بیې ټاکل او لومړیتوب ورکونه

د افغانستان په ملي پرمختیایي تګلارې کې شامل د پروژو او پروګرامونو بشپړه بیه تر دې مهاله بشپړه شوې نده. د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې د چمتو کولو په پړاو کې، دا خبره څرګنده شوه ده چې، په ډېرو سکټورونو کې، نه یوازې د بیې معلومات، بلکه د پانګې اچونې تفصیلي پلانونه په لاس کې نه وو. برسیره پر دې، بشپړه بیه معلومول تر هغه مهاله شونې نه وه، تر هغو چې د لومړیتوب وړ سکټوري موخې، د مهمو سکټوري پایلو د بیې د ټاکلو د اساس په توګه تشخیص شوې نه وې. ځکه نو، دا پریکړه وشوه، ترڅو د هغو درې سکټورونو، چې نسبتاً لوړ بنسټیز ظرفیت ولري، په لومړي پړاو کې بیه وټاکل شي. هغه سکټورونه چې د ازمېښتي بیې ټاکلو لپاره غوره شول هغه، روغتیا، ښوونه او روزنه، او سړکونه (د ټرانسپورټ د سکټور یو فرعي سکټور) وو. د مالیې وزارت د اړوندو وزارتونو سره په نیغه توګه د کار کولو له لارې او په دغه تګلارو کې د ولایتي پرمختیایي پلانونو په شاملولو، د بیې د ټاکلو د دغه پروسې مشرې په غاړه لري. د لومړیتوب وړ راتلونکې ګروپ (امنیت، ټولنیز خوندیتوبونه او د بنسټونو د سکټورونو پاتې برخو) د بیې د ټاکلو کار لا د پخوا څخه پیل شوی دی. تمه کیږي، ترڅو د دغه سکټورونو د بیې ټاکل د ۲۰۰۸ زیږدیز کال تر اوړي بشپړ شي.

د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې د پلې کولو لپاره تمه شوې مرستې

په راتلونکو پنځو کلونو کې د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې ټول ټال بیه،د ۵۰,۱ میلیارد ډالرو په شاوخوا کې اټکل شوی ده. د دې مجموعې څخه به، افغانستان ۶,۸ میلیارده ډالره ورکړي، او تمه کیږي چې پاتې ۴۳,۲ میلیارد ډالره به د بهرنۍ مرستې څخه تر لاسه شي. دغه اټکل شوې ۵۰,۱ میلیارد ډالره، د دولت د اصلي بودجې له لارې د مرستو په لګولو کې یو د پام وړ زیاتوالی ګڼل کیږي. خو بیا هم، که چیرې پیسې په دوامداره توګه د دولت د بودجې څخه بهر ولګول شي، دا کار به د عمومي لګښتونو د لا زیاتوالی لامل وګرځي، چې په دې توګه، په پنځو راتلونکو کلنو کې د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې د بریالۍ پلې کولو لپاره، لازمو مرستو ته اړتیا د کچې د زیاتوالي لامل ګرځي.

د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې په اوږدو کې به هیواد په دوامداره توګه پر بهرنۍ مرستې متکي وي. د دولت منځ مهاله موخه دا ده، ترڅو پر بهرنۍ مرستو اتکا کمه شي، او د کورنۍ عایداتو د زیاتولو له لارې ثبات، ښه والی ومومي. په دې ډول، دولت داسې سیاستونه تر لاس لاندې نیولي، ترڅو د هیواد د اقتصادي فعالیتونو د ځواکمنتیا او د عوایدو د راټولولو د سمون لامل شي. په دې ترڅ کې، دولت خپل نړیوال ملګرې هڅوي، ترڅو د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې د موخو او لومړیتوبونو د ملاتړ (حمایې) لپاره، څو کلنې ژمنې وکړي. دا کار به د مرستو د راتګ وړاندوینه ښه کړي، او د حکومت سره به د لګښتونو د ښه پلانولو او په منځ مهال کې به په اغیزمنه توګه د لومړیتوبونو د اداره کولو په ترڅ کې مرسته وکړي.

ح. د مرستو اغیزمنتیا

د مرستو په اغیزمنتیا کې د پام وړ سمون د راوستلو پرته، افغانستان به په ملي پرمختیایي تګلارې کې د ټاکل شویو موخو په لاس ته راوړو ونه توانیږي، که څه هم په مرستو کې ستر زیاتوالی راشي. دولت ژمن دی، ترڅو د نړیوال پرمختیایي مرستې څخه تر ټولو زیاته ګټه تر لاسه شي. د افغانستان ملي پرمختیایي تګلاره به، خپل د پلې کوونکې، څارونکې او ارزونکې چوکاټ په ترڅ کې، د مرستو اغیزمنتیا په لویه سطحې آسانه کړي. دولت د مرستو د اغیزمنتیا لپاره د پاریس د اعلامیې او د افغانستان د نړیوالو ژمنو سره په سمون کې د مرستو د اغیزمنتیا یوه تګلاره چمتو کړي.

د دولت د مرستو د اغیزمنتیا د تګلاري یو مهم لومړیتوب دا دی، ترڅو مرسته کوونکي (ډونران) دي ته و هڅوي، ترڅو خپل د مرستو یوه لویه برخه د دولت د اصلي بودجي له لاري ولګوي. داسي قوي بیلګي شته چي، هغه مرستي چي د ملي بودجي له لاري لیږدول کیږي، ستري اغیزي او لږ لګښت لري. په بدل کي، دولت ژمنه کوي، ترڅو خپل عامه مالي اداره، تدارکات او د عامه سکتور ټول نور سیستمونه، د وړتیا د جلبولو او مالي څارني لپاره لا زیات ځواکمني کړي.

د دولت د مرستو د اغیزمنتیا تګلاره پر لاندینیو اصولو او د لومړیتوب پر سیاستونو ولاړه ده:

- **افغاني څښتنتوب:** د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري د جوړولو له لاري، دولت په څرګنده توګه هغه لومړیتوبونه چي د افغانستان د پرمختیایي موخو د لاس ته راوړو لپاره اړین دي، شرح کوي.
- **د نړیوالو مرستو سمون، د هغو افغاني لومړیتوبونو سره چي د افغانستان په ملي پرمختیایي تګلاري کي بیان شوي دي:** د افغانستان نړیوال ملګري کولاي شي، واضح شویو سکتوري مالي لګښتونو او د پروګرامونو لومړیتوبونو ته د درناوي کولو د لا زیات انظباط له لاري، د مرستو د اغیزمنتیا په اړوند مرسته وکړي، پداسي حال کي چي همږغیتوب د معلوماتو د پراخه شریکولو او د پالیسیو په اړوند د بحثونو – هم په افقي توګه (د تمویل کوونکو سرچینو او دولتي ادارو تر منځ) او هم په عمودي توګه (د ولایتي بیا رغاوني د ټیمونو او سیمه ایزه ادارو تر منځ) له لاري سمون مومي.
- **همغاړیتوب:** د مرستو اغیزمنتیا به د مرستو د راتګ او ښه وړاندویني په اړوند د سمون موندلو معلوماتو؛ د راکړي ورکړي د لوړي بیي او د تمویلولو د برابرو میکانیزمونو؛ د بنسټونو او دولتي ادارو تر منځ د ښه همږغیتوب؛ او د تخنیکي مرستو د اداري د ځواکمنولو څخه ګټه واخلي.
- **پایلو ته رسیدل:** دولت ژمن دی ترڅو داسي سیاستونه تعقیب کړی، چي موخه یي: د سپیڅلتوب (شفافیت) زیاتوالی او د دولت د مرستو د جلبولو وړتیا؛ د عامه مالي اداری سمون؛ د اداري فساد لږول؛ او د فعالیتونو او ساتني او پاملرني د لګښتونو د پایښت (دوام) یقنیني کول.
- **دوه اړخیزه حساب ورکونه او ګډون:** مشترکه موخو او لید ته در رسیدو لپاره، به دولت په دوامداره توګه د پاریس د تړون په څارنیزه سروي او د مالي اداري د کړنو څخه څارني کي، د دوه اړخیزه حساب ورکوني د ډاډمنتیا د یوي وسیلي په توګه، د مرستو د اغیزمنتیا په اړوند د پرمختګ په پروسي کي ګډون وکړي.

ط. د پلي کولو چوکاټ

ملي بودجه د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري اصلي تطبیقي ذریعه ده، او ټول اړوند وزارتونه به خپل پروګرامونه او پروژي د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري د سکتوري تګلارو سره په سمون کي چمتو او تنظیم کړي. د دغو سکتوري پروګرامونو او پروژو بیه به بیا وروسته وټاکل شي، او د منځ مهاله بودجي د مالي لګښت د منعکسولو لپاره به پرله پسي والی ورکړل شي او له سره به لومړیتوب ورته ورکړل شي. دغه تطبیقي کاري چوکاټ، د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري لپاره د د ملي بودجي د اجراء، قانوني آجندا او پروګرام د وړاندي کولو لپاره یو منسجم طریقه ده. دغه طریقه به همداراز، د نړیوالي ټولنی څخه وغواړی، ترڅو خپلي مرستي د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري د لومړیتوبونو سره تنظیم کړي. د دي پر بنسټ، د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري د عامه پانګي اچوني پروګرامونه به چمتو کړل شي، ترڅو په منځ مهاله مالي کار چوکاټ او بودجي کي د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري پشپړه ورګډول یقیني کړل شي.

د کنټرول او تفتیش د اداري ونډه به د وزارتونو د لګښتونو د فعالیتونو د څارني لپاره پیاوړی کړل شي. که څه هم، د دغي اداري اوسنی ظرفیت (وړتیا) ته په پام سره، د مالیي وزارت به په لنډ مهال کي دغه دنده په غاړه ولري. کابینه به، د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري د څار د کمیټي له لاري، د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري د پلي کیدو د عمومي پروسي همږغي او سرپرستي وکړی. سره له دي، اړوند وزارتونه او نوري دولتي اداري به د پلي کیدو اصلي دنده په غاړه ولري. د مالیي وزارت به د دي خبري د ډاډمنولو دنده په غاړه ولري چي، د اړوندو وزارتونو د پروګرامونو او پروژو بیه وټاکل شي، دغه پروژي او پروګرامونه ترتیب کړل شي، او په منځ مهاله مالي کاري چوکاټ او ملي بودجي کي ګډ کړل

شي. د همږغی او څارني ګډ بورډ، د افغانستان د دولت او نړیوالي ټولني لوړ میکانیزم دی، چي د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري او د افغانستان د تړون لیک د همږغی او څارني دنده په غاړه لري. د دولت او مرستندویه ټولني مشترک بنسټونه (نهادونه)، لکه مشورتي او کاري جرګه ګی به په دوامداره توګه، د مرستو د همږغی د سمون، د پلي کولو او پالیسی لپاره د بحثونو د مجتمع په حیث کار وکړي، ډاډ به تر لاسه کړي چي د مرستندویو پروګرامونه د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري د لومړیتوبونو سره په سمون کي دي.

ي. څارنه، ارزونه او رپوټ ورکونه

د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري د څارني، ارزوني او رپوټ ورکوني پروسه به د تطبیقي کاري چوکاټ یو نه بیلیدونکی برخه وي. د افغانستان ملي پرمختیایي تګلاري په څرګنده توګه موخي، نظرونه، پایلي، لاسته راوړني، او اغیزمن شاخصونه طرح کړي. سره له دي، د کمزوري احصایوي ظرفیت (وړتیا) له امله، د یو لړ مهمو پراختیایي او د بي وزلی د شاخصونو لپاره د معلوماتو بنسټ (بیس لاین) تر اوسه ندي ټاکل شوی. مهمه به وي ترڅو د څارني او سرپرستی د دوو درجو تر منځ توپیر وشي: د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري د پلي کیدو څخه د څارني تفصیلي پروګرام او یا هم، نظر او لاسته راوړنه؛ او پایلي او لاسته راوړني او په لوړه سطحي اثر درلودونکي دولتي نهادونه (څارنیزه کمیټه او کابینه) او د څارني او همږغی ګډ بورډ، ترڅو ډاډ ترلاسه کړي چي د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري استراتیژیک لومړیتوبونه د پلي کیدو په حال کي دي.

د څارني او همږغی ګډ بورډ به د تګلاري ارزونه او تحلیلي پالیسي چمتو، د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري او د افغانستان د تړون لیک د معیارونو د عمومي پلي کیدو په هکله به د همږغی او څارني ګډ بورډ ته د څارني او ارزوني رپوټ وړاندي کړي. د هیواد د ملي پرمختیایي تګلاري د پرمختګ کلنی رپوټ به د نړیوال بانک او نړیوال وجهي صندوق بورډونو ته، د افغانستان فعالیتونه "د پای ټکي" ته د رسیدو لپاره، د تر ټولو زیاتو پوره وړو هیوادونو پروګرام ته وړاندي شي. د ارزوني او پرمختګ د کلني رپوټ پر بنسټو په هرو دوو کلنو کي به د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري\د بي وزلی د له منځه وړولو تګلاري بشپړ تجدید شوي نقل، به د بورډ په ګډون چمتو، او د پروګرامونو او معیارونو اغیزي به و ارزوی. دغه تجدید شوی اسناد به په عامو خلکو کي وویشل شي او دولت ته په د دي موقع په لاس ورکړی، ترڅو د مطلوبو پایلو د لاس ته راوړو لپاره سیاستونه چمتو کړي. د دولتي لګښتونو ارزونه به هم وشي، او د بودجي د دوران سره په سمون کي به، سکتوري څارنه او رپوټ ورکونه به په ربعواره توګه ترسره شي.

د څارني او رپوټ ورکوني مرکزي سیستم به د اقتصاد د وزارت او د څارني او همږغی د ګډ بورډ د دارالانشاء لخوا په ګډه جوړ کړل شي. دغه سیستم او د احصایي مرکزي اداره به د معلوماتو د راټولولو او څارني د یوه منسجم سیستم برخي وي. د احصایي مرکزي اداره به د سروي ګانو په ګډون د ګڼو لارو له لاري معلوماتونه راغونډ کړي. د څارني او رپوټ ورکوني دغه مرکزي سیستم به د احصایي د مرکزي اداري لخوا وړاندي شوي معلومات را غونډ کړي؛ د اړوندو وزارتونو رپوټ ورکونه او د بودجي د څارني دنده په غاړه اخیستی؛ د څارني ګنی پروسي تسهیل کړي؛ او په پاي کي دغه معلومات خپاره او وویشي. د احصایي مرکزي اداره به د څارني او رپوټ ورکوني مرکزي سیستم د معلومات ورکوونکي په حیث، د ملي احصایيو د لومړنی او دوهمی اصلي چمتو کوونکي په حیث پاتي شي. د دغي اداري وړتیا به پیاوړي کړاي شي، ترڅو په لوړه سطحه د شاخصونو په اړوند د معلوماتو او ارقامو د جذبولو او په ښکته سطحي اغیزي څرګندي کړاي شي. د دغ کاري چوکاټ لپاره یو تر ټولو مهمه وسیله، د خطر او خوړمنتیا د ملي ارزوني کورنی سروي ده، د کوم څخه چي دغه اوسنی د بي وزلی د کرښي وړاندویني محاسبه شوي دي. د خطر او خوړمنتیا د ملي ارزوني ونډه به لا زیات پراختیا وموي، ترڅو وکولاي شي د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري د پلي کیدو اغیزي په ښه توګه څرګنده کړي.

اړوند وزارتونه به په دوامداره توګه د سکتوري معلوماتو د راټولولو کار ته دوام ورکړي، ترڅو د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلاري له لاري د ملي لګښتونو د پایلو او لاسته راوړنو څارنه وکړي. اړوند وزارتونه به همدا راز خپل ولایتي ریاستونه پیاوړی کړي، ترڅو په ولایتي سطح د پرمختګ د څارني لپاره د شاخصونو په اړوند د تفکیک سره معلومات را غونډ کړی. د بودجي د څارني سیستم، د افغانستان د مالي اداري معلوماتي سیستم،

چي د مالیې د وزارت لخوا اداره کیږي، به د منځ مهاله مالي کاري چوکاټ سره په سمون کې، د کورنیو او بهرنیو لګښتونو په اړوند معلومات برابر کړي.

خپلواک څارنه به د څارنې او رپوټ ورکونې د عمومي سیستم یوه مهمه برخه وي. مدني ټولنه، غیر حکومتي موسسې او رسنی به د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې د بهرنیو څارونکو په توګه یو ارزښتناکه رول ولوبوي. د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې پلي کول، څارنه، او ارزونه به د دغو ملګرو، ولایتي استازو، او نړیوالې ټولنې په مشورو ترسره شي.

د نړیواله مالي بنسټونو (نهادونو)، نړیوالی ټولنې او د ملګرو ملتونو د ادارو ونډه به په دوامداره توګه دغو مواردو ته په پام سره ارزښت ولري: (الف) پرمختیایي تحلیل او ارزونه؛ (ب) د مهمو معلوماتو پوښښ او وختنی معیاد؛ (ج) د اوسنیو سرچینو مستندول؛ او، (د) د بهرنی مرستې د اوسنی کچې په اړوند د معلوماتو چمتو کول او په منځ مهال کې د مرستو د کچې وړاندوینه.

ک. پایلې

که څه هم په تیرو شپږو کلنو کې، د پام وړ لاسته راوړنې لاس ته راغلې، افغانستان او نړیوالې ټولنې، د هیواد د ورانیو کچه، د بیا رغاونې لپاره پکار وخت او لګښت، له واقعیته کم اټکل کړی وو. تر دې مهاله چې کوم پرمختګونه شوي، د نویو خنډونو د چټکې ودې او د خلکو د لوړو تمو سره، د ګواښ سره مخ وي.

پر خپلو پښتو دریدونکې نوی افغانستان کې د ډیموکراسی ساتنه، یوه سوکاله افغانستان ته اړتیا لري، چیرې چې د بې وزلی له منځه وړل او اقتصادي وده، یوځای سره واقع شي. د دغه کال شونتیا د مخکښه خصوصي سکټور سرچینو ته اړتیا لري، چې په بنسټیزه توګه د فزیکي، تجارتي او قانوني زیربنا پر چمتو کولو متمرکزه وي او د پرمختیا څخه لاس ته راغلې ګټه پر ټولو وګړو وویشي. په عین حال کې، اقتصادي وده او د بې وزلۍ د کچې ټیټول به د سولې اړ امنیت پرته شونی نه وي. په ولایتونو، ټولنو او ټول هیواد کې د سولی ټینګښت د دولت د بنسټیزه ظرفیتونو د بیا جوړونی سره تړلی، زمونږ د ملي لید د پوره کیدو لپاره اساسي شرطونه دي.

د افغانستان دولت، د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې په ترڅ کې د افغانستان په تړون لیک او د افغانستان په پرمختیایي موخو کې درج، د ټولو معیارونو او موخو په لاس ته راوړو په ټینګه ژمن دی. دغه ژمنی دا دي: (الف) د ملي ثبات حصول؛ (ب) د قانون د واکمنتیا، د ډیموکراسی د پروسې او انساني حقونو پیاوړتیا؛ او (ج) د عامه خدمتونو د وړاندې کولو سمون او د دولت حساب ورکونه. دغه ژمنی همدا راز پر هغو هڅو ولاړې دي چې، بې وزلی لږه کړي، د خصوصي سکتور له لارې د اقتصادي ودې په ترڅ کې دوامداره پرمختیا ډاډمنه کړي، او د بشري پراختیا شاخصونو ته سمون ورکړي. برسیره پردې، د پراختیا په ټولو اړخونو کې د پرمختګ چټکتیا، په یو لړ مهمو سکټورونو لکه، کرهنه، انرژي، اوبه لګونه او ښوونې او روزنې کې لا زیاتې پانګې اچونې ته اړتیا لری.

د هغو مشورو وروسته چې د زرګونو افغانانو او نړیوالو ملګرو سره ترسره شوی، د افغانستان ملي پرمختیایي تګلاره داسې چمتو شوی، ترڅو په ترڅ کې یې هغه لومړیتوبونه چې په دغې تګلارې کې په ګوته شوي، د هغو ننګونو او ګواښونو سره سمون ولری چې هیواد دا مهال ورسره مخ دی. په دغه هڅو او هاند کې، زمونږ بریالیتوب، د افغانستان د نړیوالو ملګرو دوامداره، شدیده، او نښتې ملاتړ ته اړتیا لري. په همدې اړه، په افغاني مشرۍ، د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې د آجنډا اغیزمن پلي کولو لپاره د مرستو اغیزمنتیا اړین ګڼل کیږي، په ځانګړې توګه، د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې د لومړیتوبونو سره د دغو مرستو په سمون ورکولو او د افغانستان د اصلي بودجې له لارې د سرچینو په لیږدولو سره.

د افغانستان ملي پرمختیایي تګلارې، د یوې ملي تګلارې په توګه، یوه داسې منسجم طریقه (طرزالعمل) خپل کړی، چې په ترڅ کې یې د هیواد د سوکالی، امن، ښه حکومت کولو او ثبات مشترکو موخو ته په پام سره، د دغه موخو بریالی پلي کول ډاډمن کړل شي. لکه څنګه چې مونږ د افغانستان د تړون لیک د موخو د پلي کولو په لور ګام ږدو، ترڅو د عامو افغانانو په ژوندانه کې یو اغیزمن بدلون منځ ته راشي، دا کار، د نړیوالی

ټولني یو قوي او دوامداره، مالي او سیاسي ژمنی ته اړتیا لري. تر ټولو مهمه دا چي، دغه منسجم (واحده) هڅه به د دولت، خصوصي سکټور، مدني ټولنی، نړیوالی ټولنی او ټولو افغانانو بشپړی همکاری او ورګډیدو ته اړتیا ولري.

یو د بل په مرسته به مونږ پدی وتوانیږو چی خپل لید د افغانستان د خلکو لپاره په حقیقت بدل کړو!

د افغانستان اسلامی جمهوریت

د افغانستان د ملی پرمختیایی تگلاری دارالانشاء
د گلخانې مانی ، عظمی صدارت
کابل افغانستان

www.ands.gov.af